

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Pavla Kubová

Souhlas rodiče osvojovaného dítěte

Diplomová práce

Olomouc 2011

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Souhlas rodiče osvojovaného dítěte“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 18.3.2011

.....
Pavla Kubová

Poděkování

Děkuji tímto JUDr. Lence Westphalové, Ph.D. za její odborné vedení při vypracování této diplomové práce. Děkuji také za užitečné podněty a informace soudcům Okresního soudu v Prostějově Mgr.Haně Greplové a Judr. Vladimíru Váňovi.

Já, níže podepsaná Pavla Kubová, autorka diplomové práce „Souhlas rodiče osvojovaného dítěte“, která je literárním dílem ve smyslu zákona č.121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, dávám tímto jako subjekt údajů svůj souhlas ve smyslu § 4 písm. e) zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, správci:

Univerzita Palackého v Olomouci
Křížkovského 8,
Olomouc 771 47, Česká republika

Ke zpracování osobních údajů v rozsahu: jméno a příjmení v informačním systému, a to včetně zařazení do katalogů, a dále ke zpřístupnění jména a příjmení v katalogích v informačních systémech Univerzity Palackého, a to včetně neadresného zpřístupnění pomocí metod dálkového přístupu. Údaje mohou být takto zpřístupněny uživatelům služeb Univerzity Palackého. Realizace zpřístupnění zajišťuje ke dni tohoto prohlášení vnitřní složka Univerzity Palackého, kterou je Informační centrum Univerzity Palackého.

Souhlas se poskytuje na dobu ochrany autorského díla dle zákona č. 121/2000 Sb. Prohlašuji, že moje osobní údaje výše uvedené jsou pravdivé.

V Olomouci dne 18.3.2011

.....
Pavla Kubová

Seznam použitých zkratk

LZPS Listina základních práv a svobod (2/1993 Sb.)

MatrZ..... zákon o matrikách, jménu a příjmení(301/2000Sb.)

ObčZ občanský zákoník (40/1964 Sb.)

ZoSPOD zákon o sociálně-právní ochraně dětí (359/1999 Sb.)

ZOR zákon o rodině(64/1963 Sb.)

ÚPD Úmluva o právech dítěte(104/1991 Sb.)

Obsah

Seznam použitých zkratk	5
Úvod	8
1. Osvojení	9
1.1 Pojem a účel osvojení.....	9
1.2 Typy osvojení.....	10
1.3 Právní podmínky osvojení.....	11
1.3.1 Podmínky týkající se osoby osvojitele.....	11
1.3.2 Podmínky vztahující se k osvojení.....	14
1.3.3 Preadopční péče.....	17
2. Souhlas rodiče osvojovaného dítěte	20
2.1 Souhlas rodiče osvojovaného dítěte jako právní úkon.....	21
2.2 Souhlas nezletilého rodiče.....	23
2.3 Problematika souhlasu v případě porodů s utajením totožnosti matky.....	25
2.4 Souhlas s osvojením u dětí odložených do baby-boxů a při tzv. anonymních porodech.....	26
2.5 Osvojení bez souhlasu.....	27
2.5.1 K pojmu „opravdový zájem“ rodičů o nezletilé dítě.....	28
2.5.2 K pojmu „žádný zájem“ rodičů o nezletilé dítě.....	29
2.6 Blanketový souhlas.....	30
3. Osvojení bez vědomí a souhlasu jednoho z rodičů	32
3.1 Řešení dle současné.....	32
4. Řízení o určení, zda je třeba souhlasu rodiče k osvojení	34
5. Řízení o osvojení	37
6. Srovnání s úpravou ve Velké Británii	39
6.1 Podmínky vztahující se k osvojiteli.....	39
6.2 Podmínky týkající se osvojence.....	42
6.3 Souhlas k osvojení.....	44
6.4 Další podmínky k osvojení.....	46
6.5 Preadopční péče.....	47
7. Souhlas rodiče osvojovaného dítěte v novém občanském zákoníku	48

8. Závěr	54
Seznam použitých zdrojů	55
Shrnutí	58
Klíčová slova	59

Úvod

Osvojení jako institut, který zajišťuje dětem chybějící rodinné zázemí, je v praxi hojně využíván a otázky s ním spojené jsou velmi aktuální. Ve své práci bych se chtěla zaměřit na souhlas rodiče osvojovaného dítěte jako jednu z podmínek osvojení.

Cílem práce je upozornit na problematické aspekty tohoto souhlasu k osvojení. Také bych chtěla posoudit současnou právní úpravu z hlediska, zda poskytuje dostatečnou ochranu právům rodičů a právům dětí či zda nedochází k mezerám v právní úpravě, které naopak tyto práva poškozují. Dále se bych se chtěla zabývat hodnocením změn, které přináší Vládní návrh nového občanského zákoníku v oblasti osvojení.

Nejprve ve své práci definuji pojem osvojení a zaměřím se účel osvojení. Následně vymezím typy osvojení podle současné právní úpravy. Uvedu i dělení osvojení dle osvojitele a dle místa bydliště osvojovaného dítěte. V druhé kapitole bych se chtěla zaměřit na jednu z podmínek osvojení a to na souhlas rodiče osvojovaného dítěte. Vymezím náležitosti souhlasu rodiče jako právního úkonu. Uvedu rovněž problematiku souhlasu v případě porodů s utajením totožnosti matky a v případě dětí odložených do baby-boxů. Ráda bych se také věnovala především problematice, kdy v případech tzv. kvalifikovaného nezájmu nebo tzv. žádného zájmu právní úprava nevyžaduje souhlas rodiče osvojovaného dítěte. V závěru druhé kapitoly se budu věnovat problematice blanketového souhlasu. Poté pojednám o řízení, v němž soud vyslovuje, zda je či není třeba souhlasu rodiče k osvojení a také budu zabývat řízením o osvojení. V páté kapitole bych ráda nastínila problematiku osvojení bez souhlasu a bez vědomí jednoho z rodičů. Reaguji zde na případy, kdy se jeden z rodičů dozvěděl o existenci svého dítěte až potom, co bylo dítě osvojeno. Na modelovém případě ukáži možná řešení této situace za pomoci současné právní úpravy. V šesté kapitole srovnám českou právní úpravu podmínek pro osvojení s úpravou ve Velké Británii s důrazem na souhlas rodiče a jeho porovnání s českou právní úpravou. V sedmé kapitole popíši úpravu souhlasu rodiče osvojovaného dítěte ve Vládním návrhu nového občanského zákoníku, přitom se zaměřím na novinky, které Vládní návrh přináší v této oblasti. Srovnám tuto navrhovanou úpravu s úpravou současnou. V závěrečné kapitole zhodnotím současnou úpravu osvojení a Vládní návrh nového občanského zákoníku. Vyjádřím se k jejich problematickým aspektům.

Ve své práci použiji komparativní metodu v případě srovnání se zahraniční úpravou a v případě srovnání s úpravou navrhovanou dle nového občanského zákoníku. Současnou právní úpravu vyložím prostřednictvím analytické metody. Celé téma vyložím pomocí interpretace logické, systematické a jazykové.

1. Osvojení

1.1. Pojem a účel osvojení

Osvojení je jednou z forem náhradní rodinné péče. Je právním institutem, který umožňuje, aby mezi osvojitelem a osvojencem vznikl takový vztah, jako je mezi rodiči a dětmi a zároveň příbuzenský poměr mezi osvojencem a příbuznými osvojitele. Osvojení v naší právní úpravě můžeme označit jako „úplné osvojení“ (adoptio plena), což znamená, že právní vztahy k původní rodině zanikají. Výjimku představuje osvojení dítěte manželem rodiče, kdy právní vztahy k druhému rodiči i jeho příbuzným přetrvávají.¹

Je sporné, zda v důsledku osvojení dochází k zrušení všech vztahů mezi rodiči a dětmi či nikoliv. Vzhledem k tomu, že biologické rodičovství vyvolává svou povahou určitá práva a určité povinnosti rodičů, které nelze zrušit, nemůže je odstranit ani žádný právní předpis. Osvojení ruší pouze právní pouto mezi rodiči a dětmi. Opačný názor by mohl vést k společensky nežádoucím jevům, a z tohoto důvodu si nemůže vzít bratr za manželku vlastní sestru, i když jeho sestra byla nezrušitelně osvojena a osvojením přešla do jiné tj. adoptivní rodiny.²

Osvojení má sloužit dětem, které z nějakého důvodu nemohou žít ve své vlastní rodině. Tento institut má být náhradním řešením v případech, kdy biologická rodina dítěte neplní svou funkci.³

Osvojení má poskytnout nezletilému dítěti chybějící stabilní rodinné prostředí. Tím, že je dítě umístěno do náhradní osvojenecké rodiny, se nejvhodnějším způsobem realizuje individuální péče o dítě a vznikají podmínky pro vybudování vzájemného citového pouta mezi dítětem a osvojiteli.⁴

Institut osvojení umožňuje zajistit pro dítě rodinné prostředí, které by mělo být citově vřelé a pokud možno stálé. Zejména pro děti v útlém věku je citová jistota a opora velmi důležitá pro jejich další zdárný psychický vývoj.⁵

¹ RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva: instituty rodinného práva*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 1999. s. 129, 131.

² FIALA, Josef, ŠVESTKA, Jiří. K některým otázkám osvojení jako formy náhradní rodiny. *Právník*, 1984, č.2, s. 147-148.

³ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Kauza tzv. právně volného dítěte. *Právní rozhledy*, 2004, č.2, s.53.

⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; zákon o registrovaném partnerství; komentář*. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009. s.302-303.

⁵ MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. 4. vydání. Praha: Portál, 2007. s.26-27.

1.2 Typy osvojení

Naše právní úprava rozlišuje tyto typy osvojení: a) osvojení prvního stupně, prosté či zrušitelné, b) osvojení druhého stupně, nezrušitelné. Společným znakem pro oba stupně osvojení je, že mezi osvojitelem a osvojencem vzniká takový poměr jako mezi rodičem a dítětem. Projevem tohoto poměru je skutečnost, že se do knihy narození matriky na základě pravomocného rozhodnutí soudu o osvojení zapíše osvojitel, popř. osvojitelé. Základním rozdílem mezi oběma stupni osvojení spočívá v tom, že právní následky osvojení prvního stupně na základě pravomocného rozhodnutí soudu jsou zrušitelné, zatímco právní následky osvojení druhého stupně již pravomocným rozhodnutím soudu zrušit nelze.⁶

Podle místa bydliště osvojence můžeme rozlišovat: a) osvojení z ciziny, b) osvojení do ciziny. K osvojení do ciziny činí souhlas Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.

Podle osvojitele můžeme osvojení dělit na: a) osvojení manželi, b) osvojení jedním z manželů, c) osvojení osamělou osobou, d) osvojení pozůstalým manželem po rodiči či osvojiteli dítěte. Co se týče osvojení manželi, pouze oni mohou osvojit nezletilé dítě jako dítě společné (§66 odst.1. zákona o rodině). Zákon o rodině připouští, aby dítě osvojil jen jeden z manželů, přitom k tomuto osvojení je třeba souhlasu druhého manžela. Pokud druhý manžel není způsobilý k právním úkonům či pokud by opatření jeho souhlasu bylo spojeno s těžko překonatelnou překážkou, jeho souhlas se nevyžaduje (§66 odst.2 ZOR).

V případě, že je dítě osvojováno manželem rodiče dítěte, nezanikají úplně všechny právní vztahy k původní rodině. Jeden z rodičů je nahrazen a právní vztah zde osvojením zaniká, zatímco právní vztahy k druhému rodiči a jeho příbuzným nadále trvají.

Novela učiněná zákonem č.132/1982 připustila, že nezrušitelně může osvojit dítě i osamělá osoba, jestliže jsou jinak předpoklady, že toto osvojení bude plnit svůj účel.⁷

Pokud jde o pojem osamělá osoba, vyplývá z povahy věci, že může jít jen o fyzickou osobu. Takovou osobou může být žena, tak muž, což vyplývá z ústavně garantovaných práv rovnosti pohlaví (čl. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod).⁸

Dle judikatury nelze považovat za osamělou osobu toho, kdo žije v manželství v době, kdy soud rozhoduje o osvojení.⁹

⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; zákon o registrovaném partnerství; komentář*. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009. s.308.

⁷ RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva: instituty rodinného práva*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 1999. s.131,133,138.

⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; zákon o registrovaném partnerství; komentář*. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009. s.366.

⁹ Usnesení Nejvyššího soudu sp.zn.R 6/1987

1.3 Právní podmínky osvojení

Právní podmínky osvojení jsou podmínkami, které musí být během procesu osvojení naplněny a které vytváří záruky pro zdárný výsledek osvojení. Nejprve bych chtěla uvést podmínku, která vyplývá již ze samotné podstaty a účelu institutu osvojení. Touto podmínkou je absence rodinného zázemí, jež má zaručovat dítěti výchovu a péči.

1.3.1 Podmínky týkající se osoby osvojitele

Podmínky, které se vztahují k osvojiteli, mají zajistit, aby soud povolil osvojení pouze u osob, které budou pro dítě dobrými rodiči a osvojení povede k vytvoření fungující rodiny.

K osvojení musí osoba osvojitele splňovat následující podmínky:

a) způsobilost k právním úkonům

Dle §8 občanského zákoníku způsobilost k právním úkonům vzniká u fyzické osoby v plném rozsahu dosažením zletilosti. Zletilost se nabývá dovršením osmnáctého roku. Před dosažením osmnácti let se nabývá zletilost uzavřením manželství. Soud může výjimečně na základě §13 odst.1 ZOR povolit uzavření manželství nezletilému staršímu šestnácti let. Zletilá fyzická osoba však nemůže osvojit dítě, pokud byla zbavena způsobilosti k právním úkonům nebo jí byla tato způsobilost omezena. Osvojit dítě nemůže též osoba nezletilá, neboť nemá plnou způsobilost k právním úkonům.

b) svým způsobem života musí zaručovat, že osvojení bude ku prospěchu dítěte

Osvojitel musí svými osobnostními vlastnostmi, svou motivací pro osvojení nezletilého dítěte, tak i ostatními předpoklady a dispozicemi poskytovat stabilní a harmonické prostředí, a tím i záruky pro celkově zdárný tělesný a duševní vývoj osvojovaného dítěte. Osvojitel musí mít zájem na vytvoření citové vazby mezi ním a osvojencem. Soud musí v konkrétním případě zkoumat, jaký je vztah osvojitele k dětem vůbec, k budoucímu osvojenci zvláště, jak se osvojitel o osvojenci vyjadřuje, zda jeho motivace, projevy chování i celkový postoj k osvojenci svědčí o opravdovosti jeho záměru přijmout dítě za vlastní. Svou péčí by osvojitel měl u osvojence rozvíjet jeho kladné povahové rysy a vštípit mu morální zásady pro budoucí život. Z tohoto důvodu by soud neměl vyslovit osvojení u osob, které se kupříkladu dopouští trestné činnosti nebo požívají alkoholické nápoje, drogy atd. Soud by si měl vyžádat informace a vyjádření příslušných orgánů z místa bydliště a pracoviště osvojitele. Dále by měl být osvojitel schopen zajistit výživu osvojence v přiměřené míře, ale i bytové, kulturní, sportovní a ostatní potřeby, tedy uspokojování celkových osobních potřeb osvojence.

Soud by měl zjistit, jaké jsou majetkové a výdělečné poměry osvojitele, jaká je úroveň jeho bytových poměrů, zda a ke komu má osvojitel vyživovací povinnost.¹⁰

V praxi soud vyslechne budoucího osvojitele, dále si vyžádá hodnocení od zaměstnavatele o pověsti osvojitele a vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Také si vyžádá zprávu od obce, ve které osvojitel žije o jeho pověsti a případných přestupkových řízeních. Probíhá úzká spolupráce s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, který si vyžádá informace z rejstříku trestů budoucího osvojitele. Majetkové poměry osvojitele zjišťuje částečně orgán sociálně-právní ochrany dětí, a to výslechem osvojitele a členů jeho rodiny.

c) přiměřený věkový rozdíl mezi osvojitelem a osvojencem

Česká právní úprava vymezuje nepřímou minimální věkovou hranici pro osobu osvojitele, avšak maximální věkovou hranici již neupravuje. V mezinárodních dokumentech, jimiž je Česká republika vázána, tyto hranice můžeme nalézt. Konkrétně čl.7 odst.1 Evropské úmluvy o osvojení požaduje, aby osvojitel dosáhl minimálního věku 21 let a maximálního věku 35 let.

Požadavku minimálního věku pro osvojení česká právní úprava vyhovuje jen částečně v tom, že nestanoví minimální požadovaný věk pro osvojitele 21 let, ale požaduje, aby osvojitel měl způsobilost k právním úkonům, tj. aby dovršil 18 let věku. Před dosažením tohoto věku se nabývá zletilost uzavřením manželství, v tomto případě se snižuje věková hranice až na 16 let věku. K tomuto článku Evropské úmluvy o osvojení Česká republika učinila výhradu, a proto v tomto ohledu vnitrostátní úprava neodpovídá jejím požadavkům. Co se týče maximální hranice 35 let, můžeme namítnout, že rodiči se stávají i osoby starší. U osob, které jsou relativně ve vztahu k dítěti staré, musíme klást důraz na to, zda jsou schopny být dítěti s ohledem na jeho věk partnery ve hře, v řešení problémů a zda jsou schopny zajistit hmotné podmínky pro zdárný vývoj dítěte, jeho vzdělání a uvedení do samostatného života.¹¹

Evropská úmluva o osvojení v čl. 7 uvádí, že věkový rozdíl mezi osvojitelem a dítětem by neměl být menší než obvyklý věkový rozdíl mezi rodiči a dětmi.

Právní úprava zatím přesné vymezení tohoto věkového rozdílu neobsahuje a jeho stanovení by bylo cenným vodítkem pro rozhodování soudů.

d) zdravotní stav osvojitele, jenž nebrání účelu osvojení

Na základě §70 ZOR má soud povinnost zjistit na základě lékařského vyšetření a dalších potřebných vyšetření zdravotní stav osvojitelů, jejich osobní dispozice a motivaci k

¹⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; zákon o registrovaném partnerství; komentář*. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009. s.316.

¹¹ NOVOTNÁ, Věra, PRŮŠOVÁ, Lenka. *K vybraným otázkám osvojení dětí*. Praha: Linde, 2004. s.53.

osvojení a posoudit, zda se nepřičí účelu osvojení. Aktuální zdravotní stav osvojitele prověřuje orgán sociálně právní ochrany dětí.

Přitom lékařské vyšetření zdravotního stavu by mělo zahrnovat jak tělesný, tak duševní stav osvojitelů a také prognózu jejich dalšího vývoje.¹²

Soud poté s výsledky svého šetření musí seznámit osvojitele i zákonného zástupce osvojence (§70 zákona o rodině).

V případech, kdy potenciální osvojitel trpí poruchou zdraví či nějakým handicapem souhlasím s názorem, že plná fyzická kondice není podmínkou pro schopnost osvojit dítě, pokud je tento osvojitel schopen naplnit účel osvojení. Přitom zdravotní obtíže či invalidita osvojitele by měly být posuzovány v každém konkrétním případě a individuálně ve vztahu k schopnosti osvojitele zaručit, že osvojení bude dítěti ku prospěchu.¹³

Z těchto důvodů by proto tato skupina osvojitelů neměla být předem vyloučena z možnosti osvojit dítě.

e) absence překážky blízkého příbuzenského vztahu mezi osvojencem a osvojitelem.

Další podmínkou, která sice není výslovně uvedena v zákoně o rodině, ale dovozuje ji judikatura, je absence překážky blízkého příbuzenského vztahu mezi osvojitelem a osvojencem.

Judikatura argumentuje tím, že pokud by osvojení založilo mezi osvojitelem a osvojencem takový vztah, jaký je mezi rodiči a dětmi, nemohou být uvedené osoby v takovém příbuzenském poměru, který by byl v rozporu se vztahem založeným osvojením. V případě, že by došlo v důsledku osvojení k záměně již existujících příbuzenských vztahů, jak je tomu především v případě, kdyby se prarodiče dítěte stali jeho rodiči, takový stav by nebyl v zájmu dítěte.¹⁴

S takovým závěrem lze souhlasit, neboť účelem osvojení je vytvořit fungující rodinu a nikoliv deformovat stávající příbuzenské vztahy. Tato podmínka by měla být určitě začleněna do nové právní úpravy osvojení.

f) osobní stav osvojitele

Právní úprava připouští osvojení manželi, jedním z manželů, pozůstalým manželem po osvojiteli nebo osamělou osobou. Přitom pouze manželé mohou osvojit nezletilé dítě jako dítě společné (§66 odst.1 ZOR). Osvojení není umožněno v případě registrovaných partnerů,

¹² HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; zákon o registrovaném partnerství; komentář*. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009. s.351.

¹³ RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva: instituty rodinného práva*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 1999. s.133.

¹⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7.12.2006, spn.z. 30 Cdo 2787/2006

neboť dle §13 odst.2 z. o registrovaném partnerství trvajícím partnerství brání tomu, aby se některý z partnerů stal osvojitelem dítěte.

1.3.2 Podmínky vztahující se k osvojení

Právní úprava se zabývá též otázkou, kdo může být osvojen a jaké další podmínky musí být naplněny, aby osvojení splnilo svůj účel. K podmínkám, jež musí být naplněny, zákon o rodině řadí:

a) osvojenec je nezletilým dítětem

Pojem dítě zákon o rodině neupravuje. Dle čl.1 Úmluvy právech dítěte se pod tímto pojmem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve. Přitom česká právní úprava spojuje nabytí zletilosti s dovršením věku 18 let nebo s uzavřením manželství se svolením soudu u osoby starší šestnácti let. Lze tedy říci, že za dítě považujeme osobou mladší 18 let.

Osvojit lze pouze nezletilé dítě. Důvodem tohoto požadavku je, aby došlo k naplnění účelu osvojení, tj. založení takového poměru, jaký existuje mezi rodičem a nezletilým dítětem, který zajišťuje dětem náhradní rodinu s výchovou, péčí, výživou i celkovou právní ochranou, které si děti při své tělesné a duševní nezralosti nejsou zatím schopny samy zajistit.¹⁵

Současná právní úprava osvojení zletilé osoby neumožňuje. Ústavní soud se již zabýval své rozhodovací praxi problematikou osvojení zletilé osoby. Konkrétně řešil otázku, zda nemožnost osvojení zletilé osoby neporušuje ústavní princip rovnosti v právech. Ústavní soud došel k závěru, že princip ústavní rovnosti v právech je zachován, neboť mezi zletilými a nezletilými osobami existuje objektivní, přirozená nerovnost. Tato nerovnost vyplývá z potřeby zajistit nezletilým náhradní péči a nedosahuje intenzity protiústavní nerovnosti v právech.¹⁶

V budoucnu by úprava institutu osvojení zletilé osoby jistě byla vítaným krokem, jelikož společenská realita se neustále vyvíjí a právní úprava by měla na tyto změny reagovat. Návrhy nové právní úpravy by s ohledem na výše zmíněný náleží Ústavního soudu měly respektovat, že osvojení zletilé osoby by mělo sloužit jinému účelu než v případě nezletilých osob.

b) existence zájmu dítěte na osvojení

¹⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; zákon o registrovaném partnerství; komentář*. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009. s.319-320.

¹⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 5.11.1996, sp.zn. Pl. ÚS 6/96

Na základě § 65 odst.2 ZOR může soud rozhodnout o osvojení jen, pokud je osvojení dítěti ku prospěchu. Obdobně Evropská úmluva o osvojení v čl. 8 stanoví, že příslušný orgán osvojení nepovolí, pokud nebude přesvědčen, že osvojení je v zájmu dítěte.

Prospěch nebo zájem dítěte můžeme chápat jako zajištění takového stavu, takové životní situace dítěte, která mu přinese co nejméně negativních a co nejvíce pozitivních důsledků. Úmluva o právech dítěte poprvé zakotvila povinnost chránit nejlepší zájem dětí. V čl.3 ÚPD ukládá všem, kteří se na rozhodování o dítěti jakkoliv podílejí, všem, kteří spoluvytvářejí nebo dotvářejí, formují a ovlivňují osud dítěte, aby povinnost zajistit dítěti „nejlepší zájem“ akceptovali jako svou nejvyšší morální i právní povinnost.¹⁷

Soud by tedy měl v jednotlivém případě zkoumat, co je v zájmu konkrétního dítěte. Ne vždy bude osvojení řešením, které dítěti přinese nejpříznivější výsledek, a proto při neexistenci zájmu dítěte na osvojení by měla být zvolena vhodnější forma náhradní rodinné péče.

c) věk osvojení

Osvojení je vhodným řešením pro děti útlého věku, jelikož se lépe adaptují v nové rodině. K osvojení starších dětí v praxi dochází v souvislosti s opětovnými sňatky jejich rodičů (tzv. nepravé osvojení manželem rodiče).¹⁸

Právní úprava vymezuje maximální věkovou hranici pro osvojení, která je určena dosažením zletilosti u osvojení. Osvojit lze pouze nezletilé dítě, tj. mladší 18 let. Minimální věková hranice pro osvojení je upravena pro případ nezrušitelného osvojení. Dle § 75 ZOR lze nezrušitelně osvojit jen nezletilého staršího jednoho roku.

Tato věková hranice je stanovena z důvodu, že podle psychologických poznatků i praktických zkušeností lze během prvního roku života nezletilého dítěte určit základní prognózu dalšího vývoje jeho zdravotního stavu. Podmínka, že osvojenec musí být starší jednoho roku, musí být splněna v době vyhlášení rozsudku o osvojení.¹⁹

d) souhlas osvožovaného dítěte, pokud je schopno posoudit dosah osvojení a zároveň pokud by tím nebyl zmařen účel osvojení

Dle čl. 12 ÚPD smluvní státy zabezpečují dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech věcech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni. Za tímto

¹⁷ NOVÁ, Hana. Úmluva o právech dítěte a problémy její aplikace v ČR. *Právo a rodina*, 2001, č.9, s.13.

¹⁸ VESELÁ, Renata a kol. *Rodina a rodinné právo*. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. s.164, 167.

¹⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; zákon o registrovaném partnerství; komentář*. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009. s.368.

účelem se dítěti zejména poskytuje možnost, aby bylo slyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce nebo příslušného orgánu. Obsah článku 12 Úmluvy o právech dítěte se promítá do zákona o rodině v § 31 odst.3 a § 67. Osvojení je vážným zásahem do života dítěte a jeho rodičů, proto je zde stanoven souhlas osvojovaného dítěte jako jedna z dalších podmínek osvojení. Avšak souhlas je od nezletilého dítěte vyžadován za podmínky, že je dítě schopno posoudit dosah osvojení.

Soud musí nejprve zvážit, zda je nezletilé dítě schopno souhlas udělit, tj. zda je dostatečně rozumově a volně vyspělé, aby porozumělo významu osvojení. Zákon o rodině, jiný právní předpis ani mezinárodní smlouvy neupravují věkovou hranici pro nezletilé dítě k udělení souhlasu s osvojením. Dle §9 ObčZ nezletilí mají způsobilost jen k takovým právním úkonům, které jsou svou povahou přiměřené rozumové a volní vyspělosti odpovídající jejich věku. Každý případ je proto nutné posuzovat individuálně.

V praxi se velmi malé děti vyslyšají prostřednictvím psychologa, případně soud uloží vypracování znaleckého posudku. U starších dětí se přihlíží k tomu, zda jsou s ohledem na svoje rozumové schopnosti a volní vyspělost odpovídající jejich věku schopny posoudit význam osvojení. Pak jsou děti vyslechnuty před soudem neformálně, např. v kanceláři soudce.

Právní úprava reflektuje situace, kdy nebude vhodné po dítěti jeho souhlas vyžadovat. Na základě §67 odst.1 ZOR se připouští možnost nepožadovat souhlas nezletilého v případech, kdy by tímto požadavkem byl zmařen účel osvojení, tedy zejména v případech, kdy dítě osoby, které ho vychovávají, považuje za své rodiče a například ve věku, kdy lze očekávat neadekvátní reakci nezletilého na takovéto zjištění, psychický otřes, nežádoucí narušení vztahu mezi dítětem a budoucím osvojitelem apod.²⁰

Lze shrnout, že na soudy je kladen požadavek, aby posoudili v každém jednotlivém případě, zda je dítě natolik psychicky vyspělé, aby udělilo souhlas k osvojení. Nová právní úprava by měla na základě poznatků z oboru dětské psychologie stanovit věkovou hranici, od níž bude souhlas vždy vyžadován. Avšak nadále by soud měl přihlížet k názorům dítěte, které se bude nacházet pod touto věkovou hranicí.

e) zjištění zdravotního stavu osvojení

Budoucí osvojitelé by měli znát dostupné podrobnosti o zdravotním a psychickém stavu dítěte, o jeho sociálním původu i jeho sociálně-právní situaci.²¹

²⁰ NOVOTNÁ, Věra, PRŮŠOVÁ, Lenka. *K vybraným otázkám osvojování dětí*. Praha: Linde, 2004. s.23, 55.

²¹ MATĚJČEK, Zdeněk. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002. s.20.

Na základě §70 ZOR má soud povinnost zjistit zdravotní stav osvojence a s výsledky svého zjištění musí seznámit osvojitele i zákonného zástupce osvojence. Aktuální zdravotní stav osvojence prověřuje orgán sociálně-právní ochrany dětí.

V případech handicapovaným dětem či dětem trpícím závažnými chorobami nelze u těchto dětí vyloučit možnost jejich osvojení. Zdravotní stav osvojence nepodmiňuje osvojení v tom smyslu, že by dítě se špatným zdravotním stavem nemohlo být osvojeno. Zákon o rodině v souladu s čl. 2 a 3 ÚPD tím předchází diskriminaci dětí na základě zdravotního stavu. Záleží pouze na osvojitelích samotných, zda budou v případě handicapovaného dítěte v procesu osvojení pokračovat dál či svůj návrh v řízení o osvojení vezmou zpět.²²

1.3.3 Preadopční péče

Preadopční péče spočívá v povinnosti budoucího osvojitele pečovat o dítě na svůj náklad a po určitou minimální dobu před tím, než soud rozhodne o osvojení. Jedná se tedy o další hmotně-právní podmínku osvojení. Na základě preadopční péče vzniká zvláštní druh rodinně-právního poměru mezi budoucím osvojitelem a nezletilým dítětem, které hodlá osvojitel osvojit. Osvojiteli vzniká právo i povinnost pečovat o dítě, tj. starat se o jeho zdraví, o jeho tělesný, psychický, zejména citový, a také rozumový a mravní vývoj. Na druhé straně nezletilému dítěti, které je svěřeno do preadopční péče, vzniká povinnost se péči budoucího osvojitele podrobovat. Budoucí osvojitel je oprávněn i povinen pečovat o dítě v běžných věcech, tj. vychovávat jej, řídit jeho jednání, zastupovat jej v běžných věcech, spravovat jeho běžné záležitosti. Není však oprávněn činit zásadní rozhodnutí ohledně dítěte, např. mu zvolit budoucí povolání, určovat jeho další vzdělání, rozhodovat o základu jmění dítěte. Rozhodnutí tohoto druhu mohou stále činit pouze zákonní zástupci dítěte. Dále má budoucí osvojitel povinnost pečovat o dítě na svůj náklad, tj. vyživovat nezletilé dítě v širokém slova smyslu obdobně jako jeho rodič. Dítě má naopak právo na tuto výživu vůči budoucímu osvojiteli.²³

Tato péče umožňuje, aby se budoucí osvojitel a osvojenec sžili a vytvořil se mezi nimi citový vztah, jaký je mezi pokrevním rodičem a dítětem. Na základě takového spolužití lze prověřit, zda na obou stranách jsou předpoklady pro to, aby případné osvojení bylo zdařilé. Preadopční péče tím vytváří právní záruku, že osvojení bude ku prospěchu nezletilého dítěte.²⁴

²² HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; zákon o registrovaném partnerství; komentář*. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009. s.353.

²³ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; zákon o registrovaném partnerství; komentář*. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009. s.344-345.

²⁴ Tamtéž. s.344.

Zákon o rodině upravuje pouze minimální dobu trvání této péče, tj. tři měsíce. Soud má možnost stanovit podle okolností daného případu i dobu delší. Na druhé straně by preadopční péče neměla trvat nepřiměřeně dlouhou dobu, neboť by neodpovídala sledovanému účelu. Z požadavku na jistotu rodinně-právních poměrů vyplývá, že preadopční péče musí trvat minimálně po dobu tří měsíců nepřetržitě a její přerušování není přípustné.²⁵

Nezletilé dítě může být svěřeno do preadopční péče samotnými rodiči dítěte. Pokud se nezletilé dítě nachází v ústavu nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, pak rozhoduje o preadopční péči orgán sociálně-právní ochrany dětí (obecní úřad obce s rozšířenou působností příslušný podle trvalého pobytu dítěte nebo Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí).²⁶

Právní úprava, podle níž o svěřením do preadopční péče rozhoduje orgán sociálně-právní ochrany dětí, má své klady i zápory. Mezi kladnými stránkami můžeme uvést, že tato úprava je vedena snahou urychlit řízení v situacích, kdy se dítě nachází v ústavu na základě rozhodnutí soudu či z vůle rodičů. Přitom musíme vzít úvahu, že nakonec o osvojení rozhoduje soud. Tato úprava též sjednotila dřívější nejednotnou praxi jednotlivých ústavů, které dříve rozhodovaly v součinnosti s okresními úřady o preadopční péči dětí umístěných v ústavech na základě rozhodnutí soudu.²⁷

Záporným aspektem současné úpravy je, že o preadopční péči rozhoduje správní orgán. O výchovném prostředí dítěte je rozhodováno v řízení, které se řídí zásadami uvedenými ve správním řádu s odchylkami dle § 64 odst.3 ZoSPOD.

Přitom čl. 32 odst.4 LZPS a čl. 9 ÚPD vyžadují soudní rozhodnutí k tomu, aby dítě bylo odloučeno od rodičů a svěřeno do péče jiné osoby. Můžeme zde vyzorovat nesoulad právní úpravy jak s právním předpisem ústavní síly, tak se závaznou mezinárodní smlouvou.²⁸

Ústavní soud vycházel z čl.32 odst.4 LZPS a judikoval, že pokud jiné právní předpisy stanoví, že správní orgány mají právo učinit taková opatření, o nichž má jinak právo rozhodnout pouze soud a případně stanoví, že soud rozhoduje o takových opatřeních dodatečně, jsou tyto právní předpisy v rozporu s ústavním zákonem.²⁹

Do budoucna by bylo vhodné sjednotit právní úpravu v tom smyslu, že by ve všech řízeních týkajících se péče o dítě rozhodoval soud, a tedy i v případě svěřením do preadopční péče.

²⁵ Tamtéž. s.346.

²⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; zákon o registrovaném partnerství; komentář*. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009. s.346-347.

²⁷ Tamtéž. s.347.

²⁸ Tamtéž. s.347.

²⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 28.3.1995, sp.zn.Pl.ÚS 20/94

Podobně jako u samotného osvojení, i u preadopční péče jsou stanoveny podmínky pro její realizaci. Zákon výslovně zmiňuje pouze jednu podmínku, a to souhlas zákonných zástupců dítěte. Pokud jsou rodiče zákonnými zástupci dítěte, je nutný jejich souhlas, přitom právo udělit souhlas má i nezletilý rodič. Souhlas rodičů k svěřením dítěte do péče budoucích osvojitelů se nebude vyžadovat, pokud v samostatném řízení bude určeno, že není třeba jejich souhlasu k osvojení. Také se jejich souhlas nebude vyžadovat, jestliže rodiče udělili blanketový souhlas k osvojení.³⁰

Preadopční péče je obligatorní podmínkou pro osvojení a výjimky z ní neexistují. Mohou nastat případy, kdy tato péče může být nahrazena. Jedná se o situace, kdy sám pěstoun hodlá osvojit dítě svěřenému mu do péče nebo se dítě rozhodne osvojit osoba, které bylo dítě svěřeno do péče na základě § 45 odst.1,2 ZOR či poručník, který o dítě osobně pečuje. Pak dosavadní péče těchto osob, pokud trvala minimálně tři měsíce, nahrazuje preadopční péči.³¹

³⁰ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; zákon o registrovaném partnerství; komentář*. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009. s.347.

³¹ Tamtéž. s.348.

2.Souhlas rodiče osvojovaného dítěte

Naše právní úprava vyžaduje jako další podmínku osvojení v § 67 odst.1. ZOR souhlas zákonného zástupce osvojovaného dítěte. Zákonnými zástupci dítěte jsou jeho rodiče, případně pouze jeden z rodičů nebo poručník/poručníci ustanovení rozhodnutím soudu na základě § 78 ZOR. V této práci bych se chtěla zaměřit na souhlas udělovaný rodičem osvojovaného dítěte.

Rodiči jsou matka, která dítě porodila a otec, jehož otcovství k dítěti bylo určeno na základě jedné z tří domněnek otcovství.³²

Můžeme usoudit, že souhlas může udělit jen otec, jehož otcovství bylo určeno na základě jedné z domněnek otcovství, avšak právní úprava nezapomíná na ochranu práv domnělého otce. Soud nemůže rozhodnout o osvojení dítěte, dokud řízení o určení otcovství zahájené na návrh domnělého otce nenabude právní moci.³³

Jelikož právo udělit souhlas k osvojení náleží rodiči, jenž je zákonným zástupcem svého dítěte, je tedy spojováno s rodičovskou zodpovědností. Pokud je rodič ve své rodičovské zodpovědnosti omezen nebo je mu pozastavena, nemají tyto zásahy vliv na právo udělit souhlas k osvojení, neboť rodičovská zodpovědnost rodiči stále náleží, ale nemůže ji vykonávat, resp. vykonávat v plném rozsahu.³⁴

Rodič, který byl omezen nebo zbaven způsobilosti k právním úkonům dle §10 ObčZ nenáleží rodičovská zodpovědnost ze zákona a tudíž nebude udělovat souhlas s osvojením.

Pokud byl rodič zbaven rodičovské zodpovědnosti soudním rozhodnutím na základě § 44 odst.3 ZOR, uděloval by souhlas k osvojení pouze druhý rodič.³⁵

³² §50a-§54 zákona č. 94/1964 Sb., ve znění pozdějších předpisů

³³ §70a zákona č. 94/1964 Sb., ve znění pozdějších předpisů

³⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Souhlas k osvojení,přímý i blanketový,jako právní úkon směřující k změně statusu dítěte. *Správní právo*, 2003, č.2, s.309-310.

³⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; zákon o registrovaném partnerství; komentář*. 4. vydání. Praha:C.H.Beck, 2009. s.326-327.

Lze tedy shrnout, že právo dát souhlas k osvojení je samostatným právem stojícím vedle rodičovské zodpovědnosti, neboť určité zásahy do rodičovské zodpovědnosti na něj nemají vliv a dokonce je právo udělit souhlas přiznáno nezletilému rodiči, jenž nemá rodičovskou zodpovědnost. Avšak tato práva není od rodičovské zodpovědnosti izolována, v určitých případech je na ní závislé. Jedná se o případy, kdy rodič závažně zanedbává své rodičovské povinnosti, v jejichž důsledku je zbaven rodičovské zodpovědnosti. Poté přestává být rodič zákonným zástupcem dítětem, a tudíž není vyžadován jeho souhlas k osvojení.

Nová právní úprava by měla tuto problematiku postavit na jisto a vymezit povahu práva udělit souhlas k osvojení.

2.1 Souhlas rodiče osvojovaného dítěte jako právní úkon

Judikatura Nejvyššího soudu potvrzuje názor, že souhlas zákonného zástupce osvojovaného dítěte s osvojením musí vyhovovat všem požadavkům, které občanský zákoník klade na právní úkony.³⁶

Souhlas je třeba udělit vzhledem k určité osobě osvojitele, resp. k určitým osobám osvojitelů. Výjimkou z toho pravidla je úprava blanketového souhlasu v § 68a zákona o rodině, kterou se budu zabývat v podkapitole 2.6.

Souhlas se musí týkat konkrétního stupně osvojení. Pokud rodiče dali souhlas k zrušitelnému osvojení, soud pak nemůže později vyslovit bez jejich souhlasu osvojení nezrušitelné. Nelze připustit, aby rodiče byli bez své vůle a vědomí zbaveni jakékoliv ingerence při podstatně tíživějším zásahu do jejich rodičovských práv, k němuž dochází přeměnou osvojení prostého v osvojení nezrušitelné. Musíme vycházet z toho, že rodiče souhlasili s určitým druhem osvojení s vědomím, že tento druh osvojení má pro ně určité přesně vymezené právní důsledky.³⁷

Rodiče musí udělit souhlas osobně, neboť jde o osobnostní právo, které může vykonávat každý z rodičů pouze sám. Odmítne-li jeden z rodičů osvojovaného dát souhlas, nelze jeho projevenou vůli nahradit projevem vůle druhého manžela v rámci zástupčího práva dle § 21 odst.1 a 3 ZOR. Svolení rodiče pro svou osobní povahu nelze nahradit ani rozhodnutím soudu. Soud není oprávněn zkoumat důvodnost souhlasu rodiče s osvojením ani důvodnost odepření souhlasu rodiče s osvojením. Není-li některý z rodičů osvojovaného dítěte v době osvojení naživu či není znám nebo je-li zbaven způsobilosti k právním úkonům či v ní byl

³⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24.11.2005, sp. zn. 30 Cdo 415/2005

³⁷ FIALA, Josef, ŠVESTKA, Jiří. K některým otázkám osvojení jako formy náhradní rodiny. *Právník*, 1984, č.2, s.150.

omezen, je třeba k souhlasu pouze druhého rodiče, v jehož osobě se rodičovská zodpovědnost soustředila.³⁸

Souhlas k osvojení musí být učiněn svobodně a vážně, jinak je neplatný. V případě udělení souhlasu v tísní a za nápadně nevýhodných podmínek, občanský zákoník stanoví možnost odstoupení. Pokud je souhlas učiněn v omylu, dle §49a ObčZ by se mohl rodič domáhat relativní neplatnosti v obecné tříleté promlčecí lhůtě.³⁹

Přítom aplikace obecné úpravy v občanském zákoníku by mohla vést k nežádoucím stavům, kdy by po třech letech mohl být zpochybněn již udělený souhlas a tím i celé osvojení. Pro zamezení těmto problémům by bylo vhodné upravit udělení souhlasu tak, aby rodiče mohli poskytnout svůj souhlas písemně před soudem teprve poté, co byli náležitě poučeni.

Co se týče formy souhlasu k osvojení, je nutné rozlišovat, zda je souhlas udělován ve vztahu ke konkrétním osvojitelům či nikoli. V případě, kdy je souhlas činěn bez vztahu ke konkrétním osvojitelům, je vyžadována písemná forma (§68a ZOR). V druhém případě, kdy rodič uděluje souhlas před soudem vůči konkrétním osvojitelům, zákon o rodině neuvádí žádný požadavek na formu tohoto úkonu. V praxi rodič udělí souhlas k osvojení ústně do protokolu, který pak podepíše.

Souhlas musí být učiněn vždy výslovně. Nestací tedy vyjádření rodičů, že nemají námitek proti osvojení nebo že osvojení jen doporučují. Souhlas také nelze vázat na splnění podmínky, ani omezit určením lhůty.⁴⁰

Také je zakázáno, aby na základě osvojení získal rodič neoprávněný finanční prospěch (čl. 15 odst.4 Evropské úmluvy o osvojení dětí).

Nyní bych se chtěla blíže věnovat problematice odvolatelnosti souhlasu s osvojením. Zákon o rodině výslovně neupravuje v obecné rovině právo rodiče odvolat svůj souhlas s osvojením. Spornou otázkou je, zda mají rodiče možnost již udělený souhlas odvolat a do kdy tak mohou učinit. V literatuře existují na tuto problematiku různé názory. Můžeme se setkat s názorem, že rodiče mají právo odvolat souhlas k osvojení do doby, než je dítě umístěno na základě rozhodnutí do péče budoucích osvojitelů. Vycházíme zde z úpravy blanketového souhlasu (§68a ZOR) a pravidlo zde uvedené by se mělo aplikovat na souhlas obecně.

³⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; zákon o registrovaném partnerství; komentář* .4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009. s.325-327.

³⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Souhlas k osvojení, přímý i blanketový, jako právní úkon směřující k změně statusu dítěte. *Správní právo*, 2003, č.2, s.308-309.

⁴⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Souhlas k osvojení, přímý i blanketový, jako právní úkon směřující k změně statusu dítěte. *Správní právo*, 2003, č.2, s.308-309.

Naopak jiný pohled poskytují názory, které respektují Úmluvu o právech dítěte a další mezinárodněprávní instrumenty. Podle nich rodiče mohou svůj souhlas k osvojení dítěte odvolat do právní moci rozsudku o osvojení.⁴¹

Stejně tak i judikatura dovozuje, že vztah mezi rodičem a dítětem zaniká až právní mocí rozsudku o osvojení a z tohoto důvodu může rodič svůj souhlas odvolat do tohoto okamžiku.⁴²

Avšak pokud bychom umožnili rodiči odvolat již udělený souhlas do právní moci rozsudku o osvojení, mohlo by to vést k negativním důsledkům pro osvojované dítě. Dítě umístěné v rodině osvojitele by bylo vytrženo z prostředí, na které si již zvyklo. Z důvodu zachování stability výchovného prostředí osvojovaného dítěte by bylo vhodné nově upravit lhůtu, do které by rodiče mohli svůj souhlas odvolat, aniž by to mělo negativní vliv na osvojované dítě a zároveň umožňovalo rodiči účinně realizovat svá práva.

2.2 Souhlas nezletilého rodiče

Nezletilý rodič nemá plnou způsobilost k právním úkonům, a tudíž není nositelem rodičovské zodpovědnosti a zákonným zástupcem nezletilého. Vzhledem k tomu, že je v biologickém i právním smyslu rodičem dítěte, nelze mu však upřít všechna rodičovská práva.⁴³

Před novelou č.91/1998 Sb. vznikaly v soudní praxi i teorii pochybnosti, zda je třeba k osvojení souhlasu nezletilého rodiče. Novela tyto pochybnosti rozptýlila, když stanovila zásadu, že k osvojení je třeba souhlasu i toho rodiče, který je v době osvojení nezletilý. Nová úprava vzala v úvahu biologickou i sociální hodnotu rodičovství, bez ohledu na to, zda právní řád současně přiznává rodičovskou zodpovědnost. Dle § 68 odst.2 ZOR je třeba i u nezletilého rodiče zjišťovat jeho kvalifikovaný nezájem či žádný zájem. Nezletilý rodič je také oprávněn udělit blanketový souhlas dle § 68a ZOR, i když tato možnost zde není výslovně upravena, dovozuje se z principu uvedeného v § 67 odst.2 ZOR.⁴⁴

Právní úprava hovoří o tom, že blanketový souhlas mohou udělit rodiče, pokud jsou zákonnými zástupci před soudem nebo orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Tato konstrukce je výjimkou z toho, že souhlas musí být udělen v soudním řízení, jehož je rodič účastníkem. Tuto výjimku musíme interpretovat restriktivně ve vztahu k nezletilému rodiči.

⁴¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Souhlas k osvojení, přímý i blanketový, jako právní úkon směřující k změně statusu dítěte. *Správní právo*, 2003, č.2, s.309-310.

⁴² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24.11.2005, sp. zn. 30 Cdo 415/2005

⁴³ FIALA, Josef, ŠVESTKA, Jiří. K některým otázkám osvojení jako formy náhradní rodiny. *Právník*, 1984, č.2, s.151.

⁴⁴ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; zákon o registrovaném partnerství; komentář*. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009. s.329-330.

Ten může udělit souhlas k osvojení pouze před soudem, čímž bude zajištěno, aby byl řádně poučen o důsledcích osvojení. Tento výklad lze podpořit tím, že je zde cílem chránit nezletilé děti- nezletilého rodiče i jeho dítě.⁴⁵

Zákon o rodině neupravuje žádnou věkovou hranici, pro udělení souhlasu s osvojením. Musíme vycházet z § 9 ObčZ, jenž jako kritéria způsobilosti k právním úkonům stanoví rozumovou a volní vyspělost dítěte. Nezletilý by měl být tedy dostatečně psychicky vyspělý, aby byl schopen posoudit následky svého souhlasu. Zákon o rodině tím předpokládá, že nezletilý, který se stane rodičem je dostatečně způsobilý k tomu dát souhlas k osvojení svého dítěte.⁴⁶

S tímto závěrem nelze souhlasit, neboť skutečnost, že nezletilý se stane rodičem, nenasvědčuje o jeho způsobilosti činit tak závažná rozhodnutí. Dle mého názoru by nová právní úprava měla vymezit věkovou hranici pro udělení souhlasu. Pro inspiraci by mohla sloužit věková hranice pro povolení sňatku. Zákonná úprava uznává, že osoba starší šestnácti let může být natolik vyspělá, aby uzavřela manželství. Lze tedy usuzovat, že by stejně stará osoba mohla být schopna i závažného rozhodnutí týkajícího se svého dítěte. Nová právní úprava by měla být stanovena po konzultaci se sociálními pracovníky a psychology.

V praxi orgán sociálně-právní ochrany dětí úzce spolupracuje s nezletilým rodičem, případně i za účasti psychologa. Nejprve se snaží najít řešení, jak osvojované dítě ponechat v biologické rodině. Pokud nezletilý rodič na osvojení trvá, posuzuje se jeho schopnost udělit jeho souhlas podle věku, rozumové vyspělosti a podle posudku psychologa. Soud také vyslechne nezletilého rodiče a poté posoudí, zda je nezletilý schopen souhlas udělit.

I v případě nezletilého rodiče může soud rozhodnout, že není třeba jeho souhlasu k osvojení, pokud neprojevuje kvalifikovaný zájem nebo žádný zájem. Tato úprava se však dostává do střetu s Úmluvou o právech dítěte, neboť zákonodárce opomněl, že nezletilý rodič je stále dítětem ve smyslu čl. 1 ÚPD a naše právní úprava nezletilému nepřiznává v tomto ohledu žádnou zvláštní ochranu.⁴⁷

Další problémem je situace, kdy nezletilý rodič není natolik psychicky vyspělý, aby učinil souhlas a bude v řízení o osvojení zastoupen svým zákonným zástupcem. Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku uvádí, že by zákonný zástupce nezletilého rodiče neměl souhlas udělit, jelikož se jedná o osobní právo rodiče, při jehož výkonu nemůže být

⁴⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Souhlas k osvojení, přímý i blanketový, jako právní úkon směřující k změně statusu dítěte. *Správní právo*, 2003, č.2, s.312.

⁴⁶ NOVOTNÁ, Věra, PRŮŠOVÁ, Lenka. *K vybraným otázkám osvojování dětí*. Praha: Linde, 2004. s.55.

⁴⁷ RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva: instituty rodinného práva*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 1999. s.134.

tento rodič zastoupen. V této situaci by mělo být od osvojení upuštěno a zvolena vhodnější forma náhradní rodinné péče jako např. svěřeni do péče jiné fyzické osoby (§ 45 odst.1 zákona o rodině).⁴⁸

S tímto závěrem souhlasím, neboť i u nezletilého rodiče musí být respektováno jeho právo udělit souhlas k osvojení, i přestože v konkrétní řízení o osvojení prozatím není schopen tento souhlas udělit.

2.3 Problematika souhlasu u porodu s utajením totožnosti matky

Nejprve vyložím, v čem spočívá tzv. utajený porod. Žena s trvalým pobytem na území České republiky, vdaná a jejímuž manželovi svědčí domněnka otcovství podle § 51 zákona o rodině, může po porodu dítěte písemně požádat o utajení své osoby v souvislosti s porodem. Její jméno a příjmení je vedeno odděleně od zdravotnické dokumentace spolu s písemnou žádostí o utajení osoby, datem narození a datem porodu. Po skončení hospitalizace je tato dokumentace zapečetěna a lze ji otevřít pouze na základě rozhodnutí soudu. Skutečnost, že žena porodila dítě v režimu utajeného porodu a není zapsána jako matka dítěte v matrice v knize narození, nemá vliv na určení jejího mateřství. Tato žena zůstává matkou dítěte jak po faktické tak po stránce právní. Jako matka dítěte je jeho zákonnou zástupkyní, a tedy nejsou naplněny předpoklady k ustanovení poručníka dítěte dle §78 ZOR. V případě potřeby může soud ustanovit dítěti opatrovníka dle § 83 ZOR.⁴⁹

Prvním krokem by mělo být zjištění totožnosti matky, tudíž soud musí rozhodnout o povinnosti zdravotnického zařízení otevřít zapečetěnou zdravotnickou dokumentaci, ve které jsou údaje o totožnosti matky dítěte obsaženy.

Právní úprava přitom neřeší, kdo je oprávněn v této situaci podat soudu návrh na otevření této dokumentace. Musíme vycházet z principu, který ovládá proces osvojení, a to je zájem dítěte. Tento zájem musí soudy respektovat při veškeré své činnosti, která se dotýká osudu dítěte a to přímo i nepřímo. Právě situace, kdy odtajnění totožnosti matky dítěte je nutným předpokladem pro vedení dalších řízení, kde se rozhoduje o náhradní péči, je situací, kdy zájem dítěte na vyřešení jeho právního statusu musí převážet nad zájmem matky na utajení její totožnosti. Z tohoto důvodu by mělo být dítě oprávněno podat tento návrh prostřednictvím opatrovníka, kterého mu soud pro tento účel ustanoví.

⁴⁸ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu nového občanského zákoníku k § 753, s.186.

⁴⁹ NOVOTNÁ, Věra, HOVORKA, Daniel. Úprava výchovy dítěte odloženého do baby boxu a dítěte narozeného v režimu tzv. utajeného porodu(2). *Právo a rodina*, 2009, č.8, s.5-6.

Totožnost matky může soud zjistit i jiným způsobem. Zpráva zdravotnického zařízení o narození dítěte v režimu utajeného porodu je součástí sbírky listin matričního úřadu. Soud může požádat matriční úřad o sdělení údajů o jménu a příjmení matky, datu narození, státním občanství a místě jejího trvalého pobytu. Matka dítěte pak může dát souhlas k osvojení přímo v rámci soudního řízení o osvojení, jehož je účastníkem v souladu s § 181 OSŘ. Druhou možností je rozhodnutí soudu o tom, že není třeba souhlasu matky dítěte k osvojení z důvodu splnění podmínek nezájmu o dítě dle § 68 ZOR. Matka dítěte má postavení účastníka v řízení podle § 180a a § 180b OSŘ. Je-li zjištěno, že matka neprojevovala zájem o své dítě a tudíž není třeba jejího souhlasu s osvojením, je třeba vyslovit tento výrok adresně ke konkrétní matce. Pro účely soudního řízení musí být zjištěna totožnost matky ze zdravotnické dokumentace nebo ze sbírky listin matričního úřadu. Pokud by soud vyslovil výrok neadresně k matce neznámé totožnosti, zabránil by tím, aby matka mohla hájit své zájmy a uplatňovat svá procesní práva v řízení dle § 180a OSŘ.⁵⁰

2.4 Souhlas s osvojením u dětí odložených do baby- boxů a při tzv. anonymních porodech

V případě anonymního porodu jde o situace, kdy matka vůbec není známa, protože dítě bylo odloženo, případně zanecháno ve zdravotnickém zařízení matkou, která předložila doklady, o nichž bylo následně zjištěno, že jsou falešné nebo tato žena nesdělila svou totožnost. Poté na základě šetření policie nebo lékařské zprávy může být zjištěna totožnost matky a postaveno mateřství najisto. Pokud by se nezjistilo mateřství konkrétní ženy, bude dle § 17 zákona o matrikách učiněn zápis jako u dítěte nezjištěné totožnosti.⁵¹

Od anonymního porodu se situace dítěte odloženého do baby boxu liší tím, že ne vždy musí jít o dítě nezjištěné totožnosti. Mohou nastat případy, že je do schránky vložen např. rodný list dítěte nebo matka kontaktovala zdravotnické zařízení nebo jiný subjekt a „identifikovala“ dítě.⁵²

Pokud je dítě odloženo do baby schránky, nejedná se o dítě nalezené. Zákon o rodině tento institut nezná. Matkou dítěte je žena, která dítě porodila, odložené dítě má matku,

⁵⁰ NOVOTNÁ, Věra, HOVORKA, Daniel. Úprava výchovy dítěte odloženého do baby boxu a dítěte narozeného v režimu tzv. utajeného porodu(2). *Právo a rodina*, 2009, č.8, s.7-8.

⁵¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Anonymní a utajené mateřství v ČR- utopie nebo realita?. *Právní rozhledy*, 2005, č.2, s.54.

⁵² NOVOTNÁ, Věra, HOVORKA, Daniel. Úprava výchovy dítěte odloženého do baby boxu a dítěte narozeného v režimu tzv. utajeného porodu, *Právo a rodina*, 2009, č.7, s.3.

přestože zatím není známa její totožnost, a nelze vyloučit situaci, kdy má i otce(je manželem matky nebo bylo jeho otcovství určeno souhlasným prohlášením).⁵³

Na otázku, jak řešit vzniklý stav, můžeme nalézt odlišné názory. První názor vychází z předpokladu, že vyslovení nezájmu o dítě musí být provedeno vždy ve vztahu ke konkrétním rodičům, a proto nelze vyslovit výrok vůči rodičům neznámé totožnosti. Řízení o tom, zda je třeba souhlasu rodičů k osvojení, je možné zahájit, až jsou rodiče známi. Dítěti bude ustanoven poručník, který bude zákonným zástupcem dítěte. Poručník pak po schválení soudem udělí souhlas k osvojení dítěte.⁵⁴

Zdravotnické zařízení, v němž se nachází baby-box, má povinnost oznámit bez zbytečného odkladu odložení dítěte do baby boxu místně příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Orgán sociálně-právní ochrany dětí činí neodkladné úkony v zájmu dítěte a v jeho zastoupení do doby, než je dítěti ustanoven poručník nebo dokud se poručník neujme své funkce.⁵⁵

Druhý názor vychází z předpokladu, že dítě má zcela nepochybně matku a tato matka by se mohla později domáhat zápisu údajů do matriky, proto je nutné vyčkat po zákonnou lhůtu a teprve pak by mohlo být zahájeno řízení o tom, zda je třeba souhlasu rodiče s osvojením. Pokud matku, popř. otce nebude možné nalézt, bude třeba dítěti ustanovit opatrovníka (nikoli poručníka, neboť zde nejsou dány důvody pro jeho ustavení dle §78 ZOR). Dítě bude moci být osvojeno tzv. prostým osvojením, což nebrání tomu, aby se pokračovalo v hledání jeho biologických rodičů a popř. aby došlo k určení otcovství.⁵⁶

Pro řešení této situace by bylo vhodné nově upravit podmínky pro podání odvolání, např. stanovením odvolací lhůty, která bude objektivní a bude plynout od vydání rozhodnutí o osvojení. Zavedení subjektivní odvolací lhůty by mohlo mít negativní dopady v tom, že by po delší době mohlo být zpochybněno celé osvojení a zároveň by takto pojatá lhůta poskytovala neospravedlnitelnou výhodu rodiči, který se rozhodl své dítě opustit.

2.5 Osvojení bez souhlasu

Je pravidlem, že pokud jsou rodiče zákonnými zástupci dítěte, udělují souhlas k osvojení. Mohou nastat situace, kdy citová vazba mezi rodičem a dítětem nebyla vytvořena

⁵³ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. baby-schránek. *Právní rozhledy*, 2005, č.7, s.251.

⁵⁴ NOVOTNÁ, Věra. Nalezené děti a možnosti řešení jejich právního postavení. *Právo a rodina*, 2010, č.7, s.2.

⁵⁵ NOVOTNÁ, Věra, HOVORKA, Daniel. Úprava výchovy dítěte odloženého do baby boxu a dítěte narozeného v režimu tzv. utajeného porodu. *Právo a rodina*, 2009, č.7, s.4.

⁵⁶ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. baby-schránek. *Právní rozhledy*, 2005, č.7, s.251.

či později zanikla, rodič nechce či není schopen o dítě pečovat. Z tohoto důvodu není třeba trvat na udělení souhlasu rodičem osvojovaného dítěte a lze od něj za zákonem upravených podmínek upustit.

V případech, kdy je upuštěno od souhlasu rodiče osvojovaného dítěte, dochází ke střetu zájmu nezletilého dítěte na zajištění náhradního domova a zájmu rodičů na respektování jejich rodičovských práv. Článek 3 Úmluvy o právech dítěte zdůrazňuje zájem nezletilého dítěte na prvním místě, a proto za stavu, kdy rodiče postupují vůči svému dítěti krajně nezodpovědně, musíme dát přednost kvalitativně a funkčně vyššímu zájmu nezletilého dítěte.⁵⁷

Naše právní úprava řeší tento střet zájmů tím, že v § 68 odst.1 písm.a) a b) ZOR stanoví podmínky, za nichž se nebude vyžadovat souhlas rodiče k osvojení. Jde o následující situace:a) rodiče neprojevovali po dobu nejméně šesti měsíců opravdový zájem o dítě (tzv. kvalifikovaný zájem), zejména tím, že nezletilé dítě pravidelně a dobrovolně nenavštěvovali, neplnili k němu pravidelně a dobrovolně vyživovací povinnost a neprojevovali snahu upravit si v mezích svých možností své rodinné a sociální poměry tak, aby se mohli osobně ujmout péče o ně, nebo b) rodiče po dobu nejméně dvou měsíců po narození dítěte o ně neprojevili žádný zájem (absolutní nezájem), ačkoliv jim v tom nebránila závažná překážka.

Pokud chování rodiče naplní jednu z výše uvedených podmínek, bude možné od jeho souhlasu upustit. Tento následek je však závažným zásahem do práva rodiče na respektování jeho práv a dle názoru Ústavního soudu nemůže nastat, pokud v samostatném řízení není nepochybně prokázáno, že skutečně došlo k naplnění podmínek § 68 odst.1 písm. a) nebo b) ZOR. Pokud naplnění těchto podmínek prokázáno není, došlo k porušení základního práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst.1 LZPS. Zároveň by došlo k porušení čl.8 odst.2 Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod, protože soud by zasáhl do práva na respektování rodinného života.⁵⁸

2.5.1 K pojmu „opravdový zájem“ rodičů o jejich nezletilé dítě

Zákonná úprava se pokusila dosavadní poznatky a zkušenosti z praxe a teorie zobecnit a demonstrativně vymezila některé konkrétní formy chování rodičů, ze kterých lze v jejich souhrnu vyvodit soustavně neprojevovaný opravdový zájem rodičů o nezletilé dítě. § 68 odst.1 písm. a) zákona o rodině upravuje demonstrativně tyto situace:

a)rodiče dítě pravidelně a dobrovolně nenavštěvovali

⁵⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; zákon o registrovaném partnerství; komentář*. 4. vydání. Praha:C.H.Beck, 2009. s.331-332.

⁵⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 28.1.2004, sp. zn. I.ÚS 669/02

Jedná se o případ, kdy rodiče neudržují soustavný osobní styk s dítětem nebo pravidelný písemný styk. Osobní styk předpokládá u návštěv dítěte v ústavu, že se rodič zajímá a stará o jeho chování, zdravotní stav, školní prospěch, mimoškolní aktivity, pamatuje na ně při různých příležitostech dárky, je v pravidelném styku i s vedením ústavu, kde je nezletilé dítě umístěno.

b) neplnili pravidelně a dobrovolně svou vyživovací povinnost

c) neprojevovali snahu upravit si v mezích svých možností své rodinné a sociální poměry, tak aby se mohli ujmout osobní péče o nezletilé dítě

To znamená, že rodiče nevyvíjeli potřebné úsilí a aktivity k tomu, aby s nezletilým dítětem mohli opět společně žít, osobně o něj pečovat, každodenně jej vychovávat a individuálně na něj působili. §68 odst.1 písm.a)ZOR odkazuje na meze a možnosti rodiče, takže soud musí brát v úvahu i další okolnosti jednotlivého případu, které se dotýkají samotného rodiče (např. zda v té době netrpěl vážnou chorobou, zda byl dlouhodobě umístěn v léčebně, nebo zda byl ve výkonu trestu odnětí svobody anebo ve zvláštní nepříznivé životní situaci). Pokud tato situace rodiči z omluvitelných důvodů, které posuzujeme objektivně, bránila v projevení soustavného zájmu o dítě, nelze mu to přičítat k tíži.⁵⁹

Soudní praxe považuje za opravdový zájem projevy zájmu rodičů, z kterých lze z hlediska celkového budoucího vývoje dítěte přesvědčivě dovodit, že se chtějí a mohou o dítě starat a že mají k dítěti citová vztah.⁶⁰

V praxi nastává otázka, zda ojedinělé projevy zájmu o dítě, lze považovat za soustavný zájem. Projevení zájmu by se mělo posuzovat vždy ve vztahu ke konkrétnímu rodiči a v konkrétním případě. Měla by se zohlednit sociální a ekonomická situace rodičů, která by mohla bránit v projevení zájmu. Případy, kdy bydliště rodičů je vzdálené od umístění nezletilého dítěte a jejich špatná sociální situace jim brání v častém kontaktu s dítětem, by měly být posuzovány rozdílně od situace, kdy jsou rodiče zaměstnaní a bydlí blízko dítěte. V praxi se za projev opravdového zájmu nepovažuje např. občasné zaslání dopisu dítěti, přičemž jinak rodič žádný zájem neprojevuje. Takto projevený zájem lze považovat za zcela formální.

2.5.2 K pojmu „žádný zájem“ rodičů o jejich nezletilé dítě

Jestliže po narození svého dítěte rodiče o něj neprojevovali žádný zájem po dobu nejméně dvou měsíců, ačkoliv jim v tom objektivně nebránila žádná závažná překážka, jejich

⁵⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; zákon o registrovaném partnerství; komentář*. 4. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009. s.333-334.

⁶⁰ Usnesení Nejvyššího soudu, sp.zn. Pls.5/67

souhlasu k osvojení není třeba. Kratší lhůta dvou měsíců umožňuje, aby takto opuštěné dítě mohlo být co nejdříve umístěno do náhradní rodinné péče formou osvojení. Absolutní nezájem rodičů o své dítě lze vyvozovat z toho, že např. dítě nenavštívili, telefonicky ani písemně nebyli ve styku s zařízením, kde je dítě umístěno, neplnili vůči dítěti svou vyživovací povinnosti, neusilovali o to, vzít si dítě do své osobní péče atd.⁶¹

2.6 Blanketový souhlas

V situaci, kdy rodiče jako zákonní zástupci nezletilého dítěte udělí souhlas k osvojení předem a neadresně, tj. bez vztahu k určitým osvojitelům, označujeme tento souhlas jako blanketový. Po udělení blanketového souhlasu již rodiče nebudou účastníky řízení o osvojení. Souhlas musí mít všechny znaky kladené obecně na právní úkony, tj. musí být učiněn svobodně, vážně, určitě a srozumitelně. Navíc se tento souhlas musí vyznačovat některými specifiky stanovenými v § 68a ZOR. Má-li jít o platný souhlas, musí být souhlas dán:

a) osobně přítomným rodičem

Souhlas je nezastupitelným úkonem a rodič se musí osobně dostavit k soudu či k příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

b) písemně

Souhlas nemůže být učiněn ústně, i když by se tak stalo před svědky.

c) před soudem nebo před příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí

Z tohoto důvodu by byl neplatný souhlas učiněný před pracovníky zdravotnického zařízení, i když by byl v písemné formě. Pouze soud nebo orgán sociálně-právní ochrany dětí jsou zárukami, že rodič bude před projevením svého souhlasu řádně poučen o účelu, obsahu a následcích daného souhlasu.

d) nesmí být udělen dříve než 6 týdnů po narození dítěte

⁶¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; zákon o registrovaném partnerství; komentář*. 4. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009. s. 334-335.

Tato úprava reaguje na čl. 5 odst.4 Evropské úmluvy o osvojení, podle kterého, stanoví-li zákon lhůtu pro udělení souhlasu matkou, nesmí být kratší než šest týdnů; není-li taková lhůta stanovena zákonem, pak souhlas matky musí být dán v takovém časovém období po porodu, které jí podle názoru orgánu rozhodujícího o osvojení umožňuje zotavit se dostatečně z důsledků porodu. Touto podmínkou chce zákon rodině přecházet neuváženým rozhodnutím matek v období jejich zvláštního osobního stavu vyvolaného šestinedělím, které oslabuje jejich vůli proti vnějším vlivům a brání plnému rozvoji jejich mateřského citu. Souhlas bude platný, bude-li udělen až po uplynutí lhůty šesti týdnů po porodu. Nelze učinit předběžný souhlas ihned po narození z důvodu, že jde o právní úkon podmíněný, jehož účinky nastanou až uplynutím zákonné lhůty. Tato konstrukce by obcházela účel lhůty, jíž je chránit matku v citlivém psychickém rozpoložení před neuváženým rozhodnutím, které má závažné právní následky.⁶²

Jestliže vyjdeme z účelu této lhůty, jímž je chránit matku v citlivém období po porodu, pak v případě otce dítěte není nutné tuto lhůtu respektovat. Z tohoto důvodu by otec dítěte mohl udělit blanketový souhlas již po narození dítěte.

Možnost odvolání tohoto souhlasu uvádí § 68a zákona o rodině. Zvláštností blanketového souhlasu je, že jej lze odvolat nejpozději do doby, než je nezletilé dítě umístěno na základě rozhodnutí do péče budoucích osvojitelů. Pokud však vyjdeme z ustanovení Úmluvy o právech dítěte, kde je uvedeno, že vztah rodiče a dítěte zaniká až právní mocí rozsudku o osvojení, dospějeme k závěru, že by měl mít rodič možnost odvolat souhlas k osvojení až do právní moci tohoto rozsudku. V tomto případě naše zákonná úprava dává přednost zájmu dítěte jako hlavnímu principu, jenž musí být v procesu osvojení respektován a tímto časovým omezením chrání stabilitu výchovného prostředí nezletilého dítěte. Důvody odvolání svého souhlasu nemusí rodiče uvádět a ani soud je není oprávněn přezkoumávat.⁶³

Blanketový souhlas je také oprávněn udělit nezletilý rodič osvojovaného dítěte. Lze to dovodit ze zásady upravené v §67 odst.2 ZOR. Přitom nesmíme zapomínat na to, že nezletilí jsou schopni činit takové úkony, které jsou přiměřené jejich rozumové a volní vyspělosti odpovídající jejich věku(§9 ObčZ). Právní úprava hovoří o tom, že blanketový souhlas mohou udělit rodiče před soudem nebo orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Tato konstrukce je výjimkou z pravidla, že souhlas musí být udělen v soudním řízení, jehož je rodič účastníkem. Tuto výjimku musíme interpretovat restriktivně ve vztahu k nezletilému

⁶² HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; zákon o registrovaném partnerství; komentář*. 4. vydání. Praha:C.H.Beck, 2009. s.340-342.

⁶³ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; zákon o registrovaném partnerství; komentář*. 4. vydání. Praha:C.H.Beck, 2009. s.342.

rodiči. Ten může udělit souhlas k osvojení pouze před soudem, čímž bude zajištěno, aby byl řádně poučen o důsledcích osvojení. Výše uvedený výklad lze podpořit tím, že zde sledujeme ochranu nezletilých dětí- nezletilého rodiče i jeho dítě.⁶⁴

Bylo by vhodné, aby nová právní úprava sjednotila formu poskytovaného souhlasu a souhlas byl udělován jen před soudem. Dle mého názoru je soud lepší zárukou dostatečného poučení rodiče o následcích osvojení.

3. Osvojení dítěte bez vědomí a souhlasu jednoho z rodičů

V této kapitole bych chtěla reagovat na případ, kdy jeden z rodičů osvojovaného dítěte neudělil souhlas k osvojení, neboť jeho totožnost nebyla v době řízení o osvojení známa. Přitom chci odlišit tento případ od situace, kdy rodič vědomě nesdělí svou totožnost a neprojevuje o dítě náležitý zájem. Zde aktivitě rodiče brání okolnosti, jež nezavinil.

Představte si situaci, kdy jste svobodný muž a s partnerkou čekáte dítě. Po porodu vám přítelkyně sdělí, že dítě zemřelo. Skutečnost je jiná a dítě je co nejdříve dáno k adopci. V rodném listě dítěte nejste uveden jako otec dítěte. Dítě bylo mezitím nezrušitelně osvojeno. Váš souhlas v rámci řízení o osvojení vyžadován nebyl. Poté jste se dozvěděl o existenci dítěte a požadujete, aby dítě bylo svěřeno do vaší péče.

3.1 Řešení dle současné právní úpravy

Prvním krokem, který je třeba učinit, je určení otcovství k dítěti na základě třetí domněnky otcovství. Na základě § 180b ZOR má rodič, o jehož souhlasu soud rozhodl, že ho k osvojení není třeba, možnost podat návrh na zrušení tohoto rozhodnutí. Tato možnost je však vyloučena, bylo-li již dítě osvojeno. Jedná se o prostředek, jenž není limitován lhůtou pro jeho podání jako v případě odvolání, ale je omezen zahájením řízení o osvojení nebo o umístění do péče budoucího osvojitele a nebo již samotným umístěním do péče budoucího osvojitele či osvojením dítěte. V tomto případě otec dítěte nemůže tento prostředek využít.

⁶⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Souhlas k osvojení, přímý i blanketový, jako právní úkon směřující k změně statusu dítěte. *Správní právo*, 2003, č.2, s.312.

Pokud by chtěl otec podat odvolání, narážíme na skutečnost, že nebyl účastníkem řízení (§201 OSŘ). Co se týče dovolání, může je podat pouze účastník, jemuž bylo doručeno rozhodnutí odvolacího soudu (§ 240 odst.1 OSŘ). Jelikož otec nebyl účastníkem odvolacího řízení, nemohl by podat dovolání.

Podat dovolání v rodiněprávních věcech sice lze v případech rozhodování o nezrušitelném osvojení (§237 odst.2 písm. b) OSŘ), avšak judikatura se kloní k názoru, že není přípustné podat dovolání proti rozsudku odvolacího soudu, jímž bylo určeno, že není třeba souhlasu rodiče k osvojení.⁶⁵

Současná právní úprava v této situaci neposkytuje možnost již proběhlé nezrušitelné osvojení napadnout opravnými prostředky. Jediným možným řešením je podat ústavní stížnost z důvodu porušení čl. 32 odst.4 LZPS.

Nastalý problém zde pramení z nedostatku informací o totožnosti otce v okamžiku rozhodování soudu o osvojení. Soud sice má povinnost provést i jiné důkazy, než ty, které navrhli účastníci řízení dle §120 odst.2 OSŘ, ale i tato skutečnost nezaručuje, že se mu podaří zjistit všechny potřebné informace. Soud si může vyžádat informace o totožnosti otce od matričního úřadu.

Bohužel, pokud matka neuvede jméno otce dítěte, nebude v rodném listu dítěte otec uveden. Je tedy pouze v režii matky dítěte, zda otce dítěte uvede či ne. Neexistuje žádný nástroj, kterým matku přinutit, aby tento údaj uvedla jak při kontaktu s úředníkem matriky, tak při výslechu u soudu.⁶⁶

Zde se dostává do střetu zájem matky na zachování jejího soukromí a zájem dítěte znát totožnost svých rodičů. Navíc je tím otci dítěte podstatně ztížena možnost získat dítě do své péče a vyjadřovat se k důležitým krokům týkajícím se osudu jeho dítěte, kterým osvojení bezesporu je.

Evropský soud pro lidská práva se v případě Keegan vs. Irsko zabýval problematikou osvojení dítěte narozeného mimo manželství bez vědomí a proti vůli jeho otce. Judikoval zde, že rodina se neomezuje pouze na vztahy mezi manžely, ale zahrnuje i jiné faktické svazky, pokud zúčastněné osoby spolu žijí, byť i mimo manželství. Dítě, jež pochází z takových vztahů je ipso iure na základě svého narození a od jeho okamžiku, je součástí této rodiny. V případě, že dítě bylo krátce po porodu bez vědomí a souhlasu nemanželského otce osvojeno, došlo tímto k porušení článku 8 Evropské úmluvy.⁶⁷

⁶⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20.11.2009, sp.zn. 30 Cdo 4096/2009

⁶⁶ KODRIKOVÁ, Zuzana. Co prokazuje zápis otce do matriky?. *Právo a rodina*, 2007 ,č.2, s.19.

⁶⁷ HADERKA, Jiří. Případ Keegan versus Irsko. *Právní rozhledy*, 1995, č.8, s.312.

Česká právní úprava tento judikát reflektovala a v zákoně o rodině byla upravena ochrana putativního otce v § 70a ZOR, čímž bylo posíleno a garantováno jeho právní postavení. Avšak nadále zůstává problémem naplnění požadavku čl. 7 odst.1 Úmluvy o právech dětí. Tento článek uvádí, že dítě, pokud je to možné, má právo znát své rodiče a má právo na jejich péči.

Pro novou právní úprava je důležitým úkolem vymezit jak hmotněprávní, tak procesní podmínky pro osvojení, jež by dítěti umožňovaly zůstat v péči biologického rodiče a osvojení by se tak stalo skutečně jen náhradním řešením. Bylo by vhodné upravit podmínky pro vyslovení nezájmu o dítě, případně podmínky, za kterých nelze vydat rozhodnutí, že souhlasu rodiče k osvojení není třeba.

4. Řízení o tom, zda je třeba souhlasu rodiče k osvojení

Soud v tomto samostatném řízení rozhoduje, zda jsou naplněny podmínky kvalifikovaného nebo absolutní nezájmu dle § 68 odst.1 písm. a) nebo b) ZOR. Časově toto řízení předchází řízení o osvojení, to může být zahájeno až po právní moci rozhodnutí v tomto samostatném řízení.⁶⁸

Dle §180a odst.3 OSŘ se řízení zahajuje na návrh. Podat jej jsou oprávněni orgán sociálně právní ochrany dětí jako opatrovník dítěte nebo rodič dítěte(§ 68 odst.3 ZOR).

Orgán sociálně-právní ochrany dětí získává informace od státních orgánů, pověřených osob, škol, školských zařízení a zdravotnických zařízení, popřípadě dalších zařízení určených pro děti. Tyto subjekty mají na základě § 10 odst.4 zákona o sociálně-právní ochrany dětí povinnost oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností skutečnosti, které nasvědčují tomu, že jde o děti uvedené v § 6 odst.1 ZoSPOD(přitom tento výčet je pouze demonstrativní), a to bez zbytečného odkladu po tom, kdy se o takové skutečnosti dozví. Tuto oznamovací povinnost má i zřizovatel zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, zřizovaného dle §39 a §42 ZoSPOD. Zdravotnická zařízení mají navíc dle § 10 odst.5

⁶⁸ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; zákon o registrovaném partnerství; komentář*. 4. vydání. Praha:C.H.Beck, 2009 .s.335-338.

ZoSPOD povinnost neprodleně oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností, že matka po narození opustila své dítě a zanechala jej v zdravotnickém zařízení.⁶⁹

Na základě §180a odst.1 OSŘ jsou účastníky řízení nezletilé dítě a jeho rodiče, jsou-li zákonnými zástupci. Nezletilý rodič, je účastníkem řízení, i když není zákonným zástupcem dítěte. Jde-li o procesní způsobilost účastníků řízení, musíme rozlišovat mezi rodiči staršími a mladšími šestnácti let. Nezletilý rodič starší šestnácti let má dle §180a odst.2 OSŘ v tomto řízení procesní způsobilost. U rodiče mladšího šestnácti let může předseda senátu rozhodnout, vyžadují-li to okolnosti případu, že tento rodič musí být v tomto řízení zastoupen svým zákonným zástupcem, i když jde o věc, v níž by jinak mohl jednat samostatně. Obdobně by mohl soud rozhodnout i v případě rodiče staršího šestnácti let, který kvůli duševní chorobě nebo opožděnému vývoji není schopen chápat smysl tohoto řízení. Dítě jako účastník řízení má participační práva garantovaná především Úmluvou o právech dítěte, která jsou v zákonech blíže rozvedena(např. §31 odst.3 ZOR). Dítě nemá plnou procesní způsobilost a v řízení nesmí být zastupováno svými rodiči, protože by mohlo dojít ke střetu zájmů mezi rodiči a dítětem(§ 37 odst.1 ZOR). Z tohoto důvodu soud dítěti ustanoví kolizního opatrovníka. Procesním opatrovníkem dítěte soud musí ustanovit subjekt odlišný od orgánu sociálně právní ochrany dětí, který podal návrh na zahájení řízení. Orgán sociálně-právní ochrany dětí je ex lege opatrovníkem dítěte a nesmí v tomto řízení dítě zastupovat, protože zde hrozí střet zájmů. Státní zastupitelství může vstoupit do tohoto řízení(§35 odst.1 písm. a) OSŘ). Nesmí však podat ve veřejném zájmu návrh na zahájení tohoto řízení(§35 odst.3 OSŘ).⁷⁰

Jako důkazní prostředky se uplatní především výsledky rodičů. Dále si soud vyžádá zprávy ze zařízení, kde je dítě umístěno. Soud má v souladu s § 120 odst.2 OSŘ povinnost provést i jiné důkazy potřebné k zjištění skutkového stavu, než jaké navrhli účastníci řízení.⁷¹

V řízení musí být nepochybně prokázáno, že byly naplněny podmínky upravené v § 68odst1. písm. a) nebo b) ZOR.⁷²

Zajímavou otázkou je, zda jsou v této úpravě vyvážena práva rodiče a zájem dítěte.

Dle §180a odst.4 OSŘ má soud povinnost rozhodnout o určení, zda je třeba souhlasu rodičů dítěte k jeho osvojení, přednostně a s největším urychlením. Právní úprava zde akcentuje na prvním místě zájem na urychleném zajištění náhradní osvojevecké rodiny. Tento

⁶⁹ NOVOTNÁ, Věra, PRŮŠOVÁ, Lenka. *K vybraným otázkám osvojování dětí*. Praha:Linde ,2004. s.57.

⁷⁰ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In DRÁPAL, Lubomír(ed). *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za.Komentář*.1.vydání. Praha:C.H.Beck, 2009, s.1346-1347.

⁷¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; zákon o registrovaném partnerství; komentář*. 4. vydání. Praha:C.H.Beck, 2009. s.335-338.

⁷² Nález Ústavního soudu ze dne 28.1.2004, sp. zn. I.ÚS 669/02

zájem dítěte však nesmí uplatňován v rozporu se zásadami spravedlivého procesu(čl. 36 odst.1 LZPS). V rámci procesu osvojení musí být umožněno rodiči dítěte, aby se mohl vyjadřovat k osudu svého dítěte tj. tvrdit rozhodné skutečnosti a podpořit je důkazy, čímž „zabrání“ naplnění podmínek v § 68 odst.1 ZOR. Zárukou dodržení zásad spravedlivého procesu je skutečnost, že rodič je dle zákonné úpravy účastníkem řízení, má tedy zejména právo účastnit se jednání, vyjadřovat se k prováděním důkazům atd.

Zákon o rodině zde odráží čl.6 Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod a čl. 14 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, které ukládají smluvním státům zabezpečit, aby každý měl úplně stejné právo být spravedlivě a veřejně vyslechnut nezávislým a nestranným soudem, který rozhoduje o jeho právech a povinnostech. Pokud rodič své příležitosti nevyužije, a soud poté shledá po provedení dostupných důkazů, že rodič o dítě neprojevoval kvalifikovaný zájem nebo neprojevil žádný zájem, pak je ospravedlnitelné, aby jeho rodičovské právo rozhodovat o záležitostech týkajících se jeho dítěte ustoupilo právu tohoto dítěte na péči a rodinné zázemí, které mu tento rodič evidentně neposkytuje.⁷³

Rozsudek, kterým soud určuje, že k osvojení nezletilého není třeba souhlasu jeho rodičů, je vydáván s výhradou změněných poměrů (clausula rebus sic tantibus). Pokud dojde ke změně poměrů na straně rodiče a rodič by byl schopen a ochoten se ujmout péče o své dítě, právní úprava mu poskytuje v §180b OSŘ prostředek, kterým může zvrátit již pravomocný rozsudek. Rodič je oprávněn podat návrh na zrušení rozsudku vydaného dle § 180a OSŘ po uplynutí jednoho roku od právní moci tohoto rozsudku. Tuto možnost rodič ztrácí v případech, pokud již bylo dítě osvojeno nebo bylo-li zahájeno řízení o osvojení nebo bylo-li dítě svěřeno do preadopční péče či bylo zahájeno řízení o svěřením do preadopční péče. Tato procesní úprava je v souladu s Listinou základních práv a svobod a s Úmluvou o právech dětí, protože respektuje právo dítěte být především v péči svých rodičů a náhradní rodinná péče by měla být považována za subsidiární k péči poskytované vlastní rodinou dítěte.⁷⁴

Úprava v §180b OSŘ neřeší střet zájmu rodiče a zájmu dítěte jak by se mohlo zdát. Jedná se o vyvážení dvou zájmů dítěte: zájmu na péči ve své původní rodině a zájmu na urychleném zajištění stabilního výchovného prostředí, kterého se dítěti nedostává. Jak bylo výše řečeno, náhradní rodinná péče má být pouze subsidiárním řešením, a z tohoto důvodu by mělo být umožněno rodiči, který je schopen a ochoten o své dítě pečovat, se opět péče o své dítě ujmout. Tato možnost mu však nemůže být garantována po časově neomezenou dobu,

⁷³ NOVOTNÁ, Věra, PRŮŠOVÁ, Lenka. *K vybraným otázkám osvojení dětí*. Praha:Linde, 2004. s.57.

⁷⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In DRÁPAL, Lubomír(ed). *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za.Komentář*. 1.vydání. Praha:C.H.Beck, 2009, s.1348-1349.

Jelikož v případech, kdy dítě je již umístěno v péči budoucích osvojitelů, je třeba mít na paměti nutnost zachování stabilního výchovného prostředí pro dítě.

5.Řízení o osvojení

Cílem řízení je rozhodnout o změně statusu nezletilého dítěte. Jelikož se jedná o důležitou změnu v životě dítěte, kdy se vytvářejí právní vazby k nové osvojenecké rodině a naopak ruší vazby k rodině původní, je namístě přesné vymezení celého řízení a úkonů v něm prováděných. V souladu s čl.32 odst.4 LZPS je k řízení o osvojení povolán soud. Řízení se zahajuje na návrh, k jehož podání je oprávněn budoucí osvojitel, případně osvojitelé (§63 odst.2 ZOR). Osvojitelé mohou během řízení s návrhem disponovat tj. změnit jej či vzít zpět. Soud je podaným návrhem vázán a není oprávněn rozhodnout o jiném než navrhaném typu osvojení (§153 odst.2 Osř). Dle §181 odst.1 Osř jsou účastníky řízení osvojované dítě, jeho rodiče, popřípadě poručník, osvojitel a jeho manžel. Rodiče jsou v zásadě účastníky řízení o osvojení a dávají souhlas k osvojení přímo v tomto řízení (§181 Osř, §67 ZOR). Nejsou účastníky řízení pouze v taxativně stanovených případech: a) pokud jsou zbaveni rodičovské způsobilosti, nebo b) pokud byli zbaveni způsobilosti k právním úkonům, popřípadě byli v této způsobilosti omezeni, nebo c) pokud dali souhlas k osvojení k osvojení předem bez vztahu k určitým osvojitelům, anebo d) pokud soud pravomocně rozhodl, že k osvojení není třeba jejich souhlasu (§181 odst.2 Osř). Nejsou-li rodiče nositeli rodičovské zodpovědnosti

nebo zemřeli, je místo nich účastníkem řízení poručník ustanovený soudem na základě §78 ZOR.

Dítěti je třeba vždy ustanovit kolizního opatrovníka, jelikož rodiče jako jeho zákonní zástupci jsou sami také účastníky řízení a jejich zájmy mohou být v kolizi se zájmy osvojaného dítěte. Pokud se osvojení uskutečňuje bez přímé účasti rodičů, jelikož soud rozhodl v řízení dle §180a-180b Osř, že jejich souhlasu není třeba, musí soud ustanovit opatrovníka, který udělí souhlas místo rodičů. Vystává otázka, zda kolizním opatrovníkem a opatrovníkem ustanoveným řízení může být stejná osoba. Teorie zastává názor, že opatrovník udělující souhlas k osvojení vystupuje v řízení namísto rodičů a mohlo by dojít ke kolizi jeho zájmu se zájmem dítěte. Z tohoto důvodu v řízení vystupuje jednak kolizní opatrovník (§37 odst.2 ZOR) tak opatrovník speciálně ustanovený pro účely udělení souhlasu v řízení o osvojení (§68b ZOR).⁷⁵

Soud před rozhodnutím o osvojení musí poučit osvojitele o účelu, obsahu a důsledcích osvojení. Také je povinen zjistit na základě lékařského vyšetření a dalších potřebných vyšetření zdravotní stav osvojitelů, jejich osobní dispozice a motivaci k osvojení a musí posoudit, zda se nepřičí účelu osvojení. S výsledky svého šetření musí seznámit osvojitele a zákonného zástupce osvojence. Soud je povinen zjistit zdravotní stav osvojence a s výsledky svého šetření seznámit osvojitele a zákonného zástupce osvojence. Soud si také vyžádá vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Vyslechně zákonného zástupce osvojaného dítěte, čímž se zajistí vyloučení neshody mezi vůlí zákonného zástupce a jejím projevem.⁷⁶

Dítě má zajištěna participační práva na základě čl. 12 Úmluvy o právech dítěte a dále konkretizována v § 31 odst.3 a §67 ZOR. Je-li dítě schopno formulovat svůj názor, musí jej soud zjistit přímo či nepřímo a musí k němu přihlédnout ve vazbě na věk dítěte a jeho rozumovou vyspělost. Přímo se zjišťuje názor dítěte jeho výsledkem. Nepřímo jej lze zjistit prostřednictvím jeho zástupce, znaleckého posudku nebo příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Na základě kvality formulovaného názoru s přihlédnutím k věku a rozumové vyspělosti dítěte soud uváží, zda je dítě schopno si uvědomit dosah osvojení. V kladném případě bude nutný jeho souhlas k osvojení a dítě bude předvoláno k jednání a vyslechnuto (§182 Osř). Ostatní účastníky musí soud vždy vyslechnout, a to podle možnosti osobně (§182 Osř). Při dokazování se uplatní zásada vyšetřovací (§120 odst.2 Osř). Soud musí před vydáním rozhodnutí zjistit, zda je osvojení v souladu s nejlepšími zájmy dítěte. Ve věci

⁷⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In DRÁPAL, Lubomír(ed). *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s.1353.

⁷⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In DRÁPAL, Lubomír(ed). *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s.1352.

samé soud vydá rozsudek, v němž uvede, že dítě je od právní moci rozsudku o osvojení osvojencem osvojitelů a že příjmení dítěte je příjmení osvojitelů určené pro jejich společné děti. Soud musí uvést ve výroku, zda osvojení lze zrušit či zda se jedná o nezrušitelné osvojení(§74 ZOR).⁷⁷

Důsledkem osvojení je statusová změna v poměrech dítěte. Nově založené skutečnosti ve věci osvojení se zapisují do knihy narození. Dítěti bude vydán nový rodný list, ve kterém budou uvedeni na místě rodičů osvojitelé a nové příjmení. Pokud dítě osvojí osamělá osoba, bude mít dítě v rodném listu uvedenu pouze tuto osamělou osobu(§74 odst.2 ZOR). Na základě pravomocného rozsudku o osvojení zanikají vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a původní rodinou(§72 ZOR) a současně vzniká mezi osvojencem a osvojitelem takový poměr jako mezi rodiči a dětmi(§63 ZOR). Osvojitelé mohou dítěti zvolit nové jméno nebo ke stávajícímu připojit jméno další do 6 měsíců od právní moci rozsudku o osvojení. Lze tak učinit nejpozději do dovršení zletilosti osvojence(§64 MatrZ).Je-li dítě starší patnácti let, je vyžadován jeho souhlas(§76 MatrZ). V případě nezrušitelného osvojení nelze tento právní status zrušit(§74 ZOR), avšak může dojít k readopci(§76 ZOR).⁷⁸

6.Srovnání s úpravou ve Velké Británii

V této kapitole bych se chtěla věnovat úpravě podmínek pro osvojení ve Velké Británii. Osvojení je zde chápáno jako jeden z právních prostředků, jimiž lze zrušit rodičovskou zodpovědnost rodičů ve vztahu k dítěti. Dochází zde k úplnému nahrazení biologické rodiny novou osvojeneckou rodinou. Osvojitelé tak vstupují do postavení biologických rodičů. Osvojení se vyznačuje svou trvalostí a existují zde jen velmi omezené možnosti pro jeho zrušení. Odvolací soud ve věci nezletilého B. [1995] 2 FLR 1 uvedl, že v případech omylu nemá soud obecně pravomoc zrušit rozhodnutí o osvojení, jelikož stabilita adopčního systému je nutná.⁷⁹

Soud, který rozhoduje o osvojení, nemůže své rozhodnutí vydat, pokud nejsou naplněny určité podmínky pro osvojení. Zákonné podmínky pro osvojení upravuje Children and Adoption Act z roku 2002 a to zejména v článcích 47 až 52.

6.1 Podmínky vztahující se k osvojiteli

⁷⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In DRÁPAL, Lubomír(ed). *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za.Komentář*. 1.vydání. Praha:C.H.Beck, 2009, s.1355,1358, 1359.

⁷⁸ Tamtéž. s.1356.

⁷⁹ BAINHAM ,Andrew.*Children- the modern law; second edition*. Bristol:Family law, 1998. s.205-206.

Osvojitelem může být jak pár, tak jednotlivec. Pod pojem pár můžeme zahrnout jak manželské dvojice, tak svobodné páry i registrované partnery. Můžeme vymezit dvě podmínky, které se vztahují na všechny potenciální osvojitele:

- a) alespoň jedna osoba z páru nebo jednotlivec musí mít bydliště na Britských ostrovech
- b) oba z páru nebo jednotlivec se nejméně 1 rok před podáním návrhu se museli obvykle zdržovat na Britských ostrovech.⁸⁰

České právní úprava je v tomto ohledu striktnější a dovoluje osvojit dítě manželským párům a výjimečně jednotlivci. Registrovaným partnerům není na rozdíl od britské právní úpravy osvojení dítěte povoleno. Britská právní úprava je v tomto ohledu liberálnější a reaguje na vývoj ve společnosti. Česká právní úprava v zákoně o rodině požadavek roční pobytu na území ČR neuvádí, dokonce ani výslovně nepožaduje české státní občanství.

1) Věk osvojitele

Pokud jsou osvojiteli pár, musí oba z nich dosáhnout nejméně 21 let věku. Výjimkou je případ, kdy jeden z páru je rodičem osvojence, pak postačí, aby tento rodič dosáhl 18 let věku. U jednotlivce platí minimální věková hranice 21 let. Neexistuje zde zákonná úprava maximální věkové hranice pro osvojitele. Všechny adopční úřady si v praxi vytvořily vodítka pro určení maximální věkové hranice. Tato hranice se pohybuje od třiceti let do věku kolem čtyřiceti let. Starší osvojitelé jsou vnímáni jako vhodnější pro starší děti nebo děti se specifickými potřebami.⁸¹

Maximální věkové hranice uplatňované adopčními úřady odrážejí názor, že pro malé dítě je lepší, aby bylo umístěno u osvojitelů, kteří svým věkem odpovídají lidem zakládající rodinu. Avšak pokud to vyžadují okolnosti a v případech, kde starší osvojitelé díky své vyzrálosti, zkušenostem a dalším zvláštním kvalitám jsou vhodnými osvojiteli, pak by neměli být pro svůj věk diskvalifikováni. Adopční úřady si musí být vždy jisty, že si starší osvojitelé dokáží zachovat zdraví a vitalitu do doby, než dítě dospěje.⁸²

Česká právní úprava výslovně neuvádí požadovaný věk pro osvojitele. Minimální věkovou hranici 18 let vyvozujeme z požadavku, že osvojitel musí být plně způsobilý k právním úkonům. Zatímco britská úprava preferuje osvojitele staršího 21 let a odpovídá tak požadavkům Evropské úmluvy o osvojení.

2) Osobní stav osvojitele

⁸⁰ Čl.49 Children and Adoption Act z r.2002

⁸¹ BAINHAM, Andrew. *Children- the modern law; second edition*. Bristol:Family law, 1998. s.211-212.

⁸² HALE, Brenda, PEARL, David a kol. *The Family, Law and Society; cases and materials*. Oxford:Oxford University Press, 2009. s. 421.

Pár může podat společný návrh na osvojení a osvojit dítě jako společné. U manželských párů adopční úřady vyžadují, aby manželství trvalo nejméně tři roky. Mohou však vzít v úvahu na základě dostupných důkazů dobu společného soužití před svatbou.⁸³

Česká právní úprava nevyžaduje určitou délku soužití budoucích osvojitelů před tím, než podají návrh na osvojení. Soud rozhodující o osvojení bude muset posoudit, zda manželství, která trvají teprve krátce, zaručují, že bude osvojení ke prospěchu dítěte a že si manželé již vytvořili mezi sebou pevné vazby jako základ pro budoucí rodičovství. Britská úprava zde klade důraz na to, aby návrhy podávaly dvojice, které již spolu žijí delší dobu a u nichž tak lze předpokládat, že po třech letech si vytvořily pevný vztah, který bude základem pro stabilní výchovné prostředí osvojence.

Pokud chce dítě osvojit sám pouze jeden z manželského páru, musí být prokázáno naplnění jedné z těchto podmínek, aby soud osvojení povolil: a) druhý manžel je nezvěstný, b) nebo není schopen dát souhlas k osvojení z důvodu fyzické či psychické nemoci, c) nebo manželé žijí odděleně a tento stav se jeví jako stálý.⁸⁴

Obdobně i česká právní úprava žádá souhlas druhého manžela, pokud hodlá osvojit dítě pouze jeden z manželů. Souhlas druhého partnera se pak nevyžaduje v případech, kdy druhý manžel není způsobilý k právním úkonům či je opatření jeho souhlasu spojeno s těžko překonatelnou otázkou. V tomto ohledu je britská právní úprava detailnější, co se týče důvodů, kdy souhlas druhého partnera není požadován. Lze říci, že první dva důvody uvedené v britské úpravě se zrcadlí i v české právní úpravě. Pod pojem těžko překonatelná překážka by se dal podřadit důvod, kdy je druhý manžel nezvěstný. Dále neschopnost učinit souhlas k osvojení kvůli nemoci lze přirovnat k neschopnosti učinit určitý právní úkon, kdy v české právní úpravě by tomu odpovídala možnost omezení ve způsobilosti k právním úkonům. Shodně tedy obě úpravy vyžadují schopnost tento právní úkon učinit, a pokud se této schopnosti osobě nedostává, není projev vůle druhého manžela vyžadován. Dalším důvodem, kdy není třeba souhlasu druhého partnera, je situace, kdy manželé žijí trvale odděleně. Na rozdíl od české právní úpravy, která se touto situací nezabývá a dle níž je lhostejné, zda manželé spolu žijí či ne. Britská právní úprava vychází z myšlenky, že pokud spolu manželé trvale nežijí, je nadbytečné vyžadovat souhlas od druhého partnera, který se nebude podílet na výchovném prostředí osvojovaného dítěte.

Dvě svobodné osoby nemohou osvojit dítě jako společné. Tato úprava vychází z názoru, že svobodné páry mezi sebou nemají stejné závazky jako je tomu u manželských párů. Jistota

⁸³ Tamtéž. s. 421.

⁸⁴ Čl. 51 Children and Adoption Act z r.2002

a stabilita, kterou osvojované děti potřebují, může být lépe zajištěna rodiči, kteří veřejně uznali své závazky, svůj vztah a mají vůči sobě právní odpovědnost. Adopční úřady mohou umístit dítě u osvojitele, který žije s partnerem/ partnerkou. Pak je posuzována i vhodnost tohoto partnera. Úřady by měly posoudit osobu, která pravděpodobně bude vykonávat rodičovská práva vůči osvojenci.⁸⁵

Česká právní úprava se shoduje s právní úpravou ve Velké Británii na požadavku, aby pouze manželé mohli osvojit nezletilé dítě jako dítě společné.

3) Zdravotní stav

Neexistují žádné zákonné požadavky vztahující se k zdravotnímu stavu. Adopční úřady však vyžadují zprávy o zdravotním stavu potencionálních osvojitelů. Obsahem této zprávy je jak osobní tak rodinná anamnéza, současný zdravotní stav osvojitele, jeho konzumace tabáku, alkoholu nebo jiných návykových drog. Ministerstvo zdravotnictví se v tzv. White Paper z roku 2000 zabývalo problémem, kdy potencionálním osvojitelům, kteří jsou starší nebo kouří, bylo řečeno, že nemohou jako jednotlivci osvojit dítě. Dle názoru ministerstva je tento druh zákazů nespravedlivý a nepřijatelný. Každý z případů musí být posuzován individuálně a s přihlédnutím k potřebám dítěte. Musí být zvaženo, zda tito osvojitelé mohou poskytnout dětem bezpečný, stabilní a milující domov během dětství i poté.⁸⁶

Zdravotní stav osvojitele v české právní úpravě také není výslovnou zákonnou podmínkou pro osvojení. Je spíš faktorem, který určuje, zda osvojitel svými vlastnosti může zaručit, že osvojení bude dítěti k prospěchu. Tedy bude posuzováno, zda jeho fyzický či psychický zdravotní stav nebrání tomu, aby osvojení bylo úspěšné a osvojitel zajistil dítěti vřelý, stabilní a harmonický domov. Můžeme říci, že podle obou právních úprav bude soud věnovat pozornost zdravotnímu stavu budoucího osvojitele.

4) Sexuální orientace

Jednotlivec s homosexuální orientací může sám osvojit dítě. Řešila se otázka, zda pár homosexuálně orientovaných osob může osvojit nezletilé dítě jako dítě společné. Ve Sněmovně Lordů byl vyjádřen názor, který tyto adopce podporuje. Rozšíření tohoto práva také na oba partnery za předpokladu, že by osvojení bylo v nejlepším zájmu dítěte, by dle názoru Sněmovny lordů znamenalo pozitivní krok. Podle stávajícího průzkumu vyplývá, že sexuální orientace matky není tolik důležitá jako vřelý a podporující vztah s rodičem v pozitivním rodinném prostředí. Tudíž není jasné, že děti, které byly vychovány v takových

⁸⁵ HALE, Brenda, PEARL, David a kol. *The Family, Law and Society; cases and materials*. Oxford: Oxford University Press, 2009. s. 421.

⁸⁶ HALE, Brenda, PEARL, David a kol. *The Family, Law and Society; cases and materials*. Oxford: Oxford University Press, 2009. s. 421-422.

vztazích, by byly více zmatené ohledně své sexuální orientace než děti vychované manželským párem nebo jednotlivcem.⁸⁷

Osvojiteli mohou být jak jednotlivci tak pár homosexuálně orientovaných osob.

Česká právní úprava přímo vylučuje osvojení dětí registrovanými partnery. Právní úprava avšak nevylučuje, aby jednotlivce, který osvojí dítě, byl osobou homosexuálně orientovanou. Jelikož zákon o rodině nasvědčuje tomu, že osvojení jednotlivcem by měly být spíše výjimečné případy, záleželo by na konkrétním případě, zda by soud toto osvojení vyslovil s ohledem na zájem dítěte.

6.2 Podmínky týkající se osvojení

Osvojeno může být pouze dítě, tudíž je vyloučeno osvojení zletilé osoby. Jednou podmínkou je věk osvojení. Osvojena nemůže být osoba starší 19 let. Přitom kde dni podání návrhu na osvojení nesmí osvojenec přesáhnout věk 18 let. Pokud osvojenec dosáhne věku 18 let během řízení o osvojení, tj. do doby než je řízení ukončeno, tato skutečnost nebrání osvojení.⁸⁸

Česká právní úprava stanoví, že může být osvojena pouze osoba nezletilá, tj. mladší 18 let. Dále se však nezabývá problematikou, kdy osvojenec dovrší věk 18 let během řízení o osvojení, jelikož soud vychází z pravidla, že rozhodující je stav, v době vydání rozhodnutí. Z tohoto důvodu nepřichází úvaha, aby bylo osvojeno dítě starší 18 let. Britská úprava je v tomto ohledu pružnější a lépe reaguje na společenskou realitu, kdy řízení může být započato před dovršením 18 let dítěte, ale vlivem délky řízení nemusí soud stihnout vydat rozhodnutí před dovršením 18 let dítěte.

Osobní stav osvojení

Nelze osvojit osvojení/osvojenku, pokud je ženatý/vdaná.⁸⁹ Přitom manželství mohou uzavřít pouze osoby starší 16 let.⁹⁰

I když česká právní úprava tuto podmínku výslovně neuvádí, můžeme ji dovodit z toho, že uzavřít manželství mohou osoby zletilé, tj. starší 18 let a výjimečně se svolením soudu osoby starší šestnácti let. Přitom osoby starší šestnácti let uzavřením manželství získávají plnou způsobilost k právním úkonům a stávají se zletilými.

Blaho dítěte

⁸⁷ HALE, Brenda, PEARL, David a kol. *The Family, Law and Society; cases and materials*. Oxford: Oxford University Press, 2009, s. 425.

⁸⁸ Čl. 47 a Čl. 49 Children and Adoption Act z r. 2002

⁸⁹ Čl. 47 Children and Adoption Act z r. 2002

⁹⁰ Část 1, oddíl 2 a 3 Marriage Act z r. 1949

Úmluva o právech dítěte vyžaduje od států, aby zajistily, že v procesu osvojení budou považovat zájem dítěte za nejvyšší princip. Anglické právo sice uznává blaho dítěte na prvním místě, ale soudy a adopční úřady jej nepovažují za princip nejvyšší. Je to z důvodu, že úplnému zrušení vztahu mezi rodičem a dítětem musí předcházet důkladné zjištění nároků a zájmů rodiče stejně jako u dítěte. Princip blaha dítěte, jak je vykládán anglickými soudy, v sobě zahrnuje nárok rodiče na celkové prošetření péče o dítě. Odpovídající důraz, který by měl soud přisoudit blahu dítěte, soudy častokrát uplatňují v souvislosti s případy, kdy upouští od souhlasu rodiče s osvojením.⁹¹

Blaho dítěte je jedním z hlavních principů českého rodinného práva a současně se silně prolíná celou úpravou osvojení. Je nejvyšším a prvořadým kritériem při posuzování, zda soud návrhu na osvojení vyhoví. Pojem zájem dítěte však nemá v české úpravě svou legální definici, a proto nelze taxativně vymežit, co zájem dítěte zahrnuje.⁹²

Souhlas dítěte s osvojením

Souhlas dítěte není vyžadován. Soudy a adopční úřady musí, pokud je to možné, zjistit přání a pocity dítěte ohledně tohoto rozhodnutí a musí jim věnovat pozornost s ohledem na věk a schopnost chápání tohoto dítěte.⁹³

Česká právní úprava je v tomto ohledu přísnější a výslovně vyžaduje jako podmínku pro osvojení souhlas osvojovaného dítěte. Tento požadavek je podmíněn tím, že dítě musí být schopno posoudit dosah osvojení a nesmí tím být zmařen účel osvojení. Shodně u obou právních úprav mají být zjišťovány u dětí jejich názory týkající se osvojení, ale vždy vzhledem k jejich věku a duševní vyspělosti.

6.3 Souhlas k osvojení

Souhlas může udělit buď rodič dítěte nebo jeho poručník. Co se týče rodiče dítěte, souhlas je oprávněn udělit jen rodič s rodičovskou zodpovědností. Souhlas musí udělit každý z rodičů nebo každý z poručníků dítěte. Musí být udělen nepodmíněně a s plným vědomím, co tento souhlas zahrnuje.⁹⁴

⁹¹ BAINHAM, Andrew. *Children- the modern law; second edition*. Bristol:Family law, 1998. s. 211,214.

⁹² HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo* .3.vydání.Brno: Doplněk, 2006. s. 17.

⁹³ BAINHAM ,Andrew.*Children- the modern law; second edition*. Bristol:Family law, 1998. s.215-216.

⁹⁴ Tamtéž.s .215.

Souhlas nemusí být udělen ve vztahu ke konkrétní osobě, lze jej udělit souhlas bez znalosti totožnosti budoucího osvojitele.⁹⁵

Shodně s českou právní úpravou uděluje souhlas rodič dítěte nebo jeho poručník. Rodič uděluje souhlas, pokud je zákonným zástupcem dítěte a je nositelem rodičovské zodpovědnosti. Avšak nezletilému rodiči česká právní úprava přiznává právo udělit souhlas k osvojení svého dítěte, i když tento rodič není nositelem rodičovské zodpovědnosti. Stejně tak i v českém rodinném právu musí souhlas udělit každý z rodičů a nemůže být při tomto úkonu zastoupen. To, že bude souhlas udělen s plným vědomím jeho důsledků, je v české právní úpravě zabezpečováno tím, že soud musí rodiče poučit o účelu a následcích osvojení.

Česká právní úprava rozlišuje situace, kdy je souhlas činěn vůči konkrétní osobě či nikoliv. V případě blanketového souhlasu je česká právní úprava, co se týče formy právního úkonu přísnější. Benevolentnější je naopak v tom, že umožňuje tento souhlas udělit nejen před soudem ale i před orgánem sociálně-právní ochrany dětí.

Pokud rodič nebo poručník uděluje souhlas dle článku 19 nebo 20, musí být učiněn ve formě upravené předpisy. Tyto předpisy mohou stanovit formy, v nichž se uděluje souhlas na základě jakýchkoli dalších ustanovení Children and Adoption Act. Rodič nebo poručník potom těchto forem může využít k učinění souhlasu, pokud si tak přeje. Z tohoto můžeme dovodit, že při udělení souhlasu se uplatňuje neformálnost právních úkonů, tj. že rodič či poručník může udělit souhlas jak ústně tak písemně.⁹⁶

Matka může udělit souhlas k osvojení až po uplynutí 6 týdnů od narození dítěte, jinak je tento úkon neúčinný.⁹⁷

Toto pravidlo respektuje i česká právní úprava. Na rozdíl od britské úpravy, která lhůtu 6 týdnů vztahuje jak na přímý, tak i blanketový souhlas, česká právní úprava tuto lhůtu spojuje pouze s blanketovým souhlasem.

Souhlas lze odvolat. Zákonná úprava reguluje okamžik, do nějž lze tak učinit. Souhlas na základě článku 20(předběžný souhlas) může být odvolán do doby, než je podán návrh na vydání rozhodnutí o osvojení, jinak je odvolání souhlasu neúčinné. Přitom souhlas udělený na základě článku 19 nebo článku 20 musí být odvolán ve formě předepsané pravidly nebo formou oznámení vůči adopčnímu úřadu.⁹⁸

⁹⁵

Čl.52 odst.5 Children and Adoption Act z r.2002

⁹⁶ Čl.52 odst.7 Children and Adoption Act z r.2002

⁹⁷ Čl.52 odst.3 Children and Adoption Act z r.2002

⁹⁸ Čl.52 odst.8 Children and Adoption Act z r.2002

V české právní úpravě je odvolání souhlasu upraveno pouze v souvislosti s blanketovým souhlasem, který lze odvolat do doby, než je dítě umístěno do péče budoucích osvojitelů. Česká právní úprava tímto časovým omezením klade důraz na zachování stability výchovného prostředí u osvojení. Zatímco britská právní úprava dovoluje odvolat souhlas s osvojením i v okamžiku, kdy se dítě nachází již v péči budoucích osvojitelů.

Soud může rozhodnout, že souhlasu není třeba, pokud bude prokázáno, že rodič nebo poručník dítěte je nezvěstný nebo není způsobilý udělit souhlas. Další možností, kdy se nebude vyžadovat souhlas je, že blaho dítěte vyžaduje, aby od souhlasu bylo upuštěno.⁹⁹

Při srovnání s českou právní úpravou můžeme říci, že samotný důvod, že je osoba nezvěstná je sice v britské právní úpravě dostačujícím důvodem, avšak v české rodinné právo vyžaduje, aby nastalo určité zákonem kvalifikované chování(neprojevení zájmu o dítě po zákonem stanovenou lhůtu). V české právní úpravě nebude vyžadován souhlas rodiče, pokud v samostatném řízení bude prokázáno, že rodič projevoval kvalifikovaný nezájem nebo neprojevil žádný zájem o dítě po zákonem stanovenou dobu. Lze říci, že jde o situace, kdy blaho dítěte vyžaduje, aby bylo od souhlasu rodiče upuštěno. V tomto směru je britská úprava širší.

Pokud rodiče nebo poručník jsou ochotni udělit souhlas k osvojení, ale dosud tak neučinili, soud ustanoví úředníka-zpravodaje. Tento zpravodaj pak dosvědčí, zda byl podepsán formulář o udělení souhlasu. Dále tento úředník informuje soud o všech skutečnostech, které soudu pomohou při posuzování žádosti o osvojení. Jestliže rodič nebo poručník není ochoten souhlas udělit, tento zpravodaj musí informovat soud a osvětlit mu důvody, pro které rodič nebo poručník odmítají udělit souhlas. V této situaci je potencionální osvojitel oprávněn podat soudu žádost, aby upustil od potřebného souhlasu rodiče či poručníka. Ve své žádosti musí uvést zákonné důvody pro upuštění od souhlasu a dále k ní musí připojit prohlášení zahrnující skutečnosti, o které opírá svou žádost.¹⁰⁰

Na základě české právní úpravy může návrh na zahájení řízení o tom, zda je třeba souhlasu rodiče k osvojení podat jen orgán sociálně-právní ochrany dětí nebo jeden z rodičů. Na rozdíl od britské právní úpravy zde osvojitelé nemohou zasáhnout a podat soudu návrh na zahájení tohoto řízení.

6.4 Další podmínky pro osvojení

⁹⁹ Čl. 52 odst. 1 Children and Adoption Act z r.2002

¹⁰⁰ HER MAJESTY COURT SERVICE. *Adoption- a guide for court users*[online.]www.hmcourts-service.gov.uk,31.ledna2006.[cit. 17.března 2011].Dostupné na:<<http://www.hmcourts-service.gov.uk/infoabout/adoption/guide/before.htm>>

Můžeme shrnout, že prvním případem, za něhož soud povolí osvojení, je situace, kdy buď rodiče či poručník udělili souhlas nebo bylo od jejich souhlasu upuštěno. Další zákonnou možností je, že rodiče nebo poručník již udělili souhlas dle článku 20. To znamená, že souhlasili s umístěním dítěte do péče osvojitelů a rovněž s možným budoucím osvojením. Přitom tento souhlas neodvolali a neodporují vydání rozhodnutí o osvojení.¹⁰¹

Rodiče nebo poručník mohou odporovat rozhodnutí o osvojení jen se svolením soudu. Soud vydá toto povolení, jen pokud došlo k změně okolností poté, co rodiče či poručník udělili souhlas s osvojením a stejně tak jako v případě, kdy ke změně okolností došlo po vydání rozhodnutí o umístění do péče budoucích osvojitelů.¹⁰²

První podmínkou pro vydání rozhodnutí o osvojení je naplnění jedné z výše uvedených situací: buď je souhlas udělen předběžně, nebo jako samotný souhlas nebo je od něj upuštěno.¹⁰³

Druhou podmínkou pro vydání rozhodnutí o osvojení je, že dítě musí být umístěno do péče budoucích osvojitelů. Dítě bylo umístěno adopčním úřadem u potencionálních osvojitelů, kteří podali návrh na osvojení. Každý z rodičů nebo poručníků souhlasil s umístěním a matka dítěte udělila souhlas až po uplynutí 6 týdnů věku dítěte. Dítě bylo umístěno k osvojitelům na základě rozhodnutí o umístění do péče vydané soudem. Přitom žádný z rodičů nebo poručníků neodporuje vydání rozhodnutí o osvojení.¹⁰⁴

Třetí podmínka se zaobírá situacemi, kdy je dítě tzv. právně volné k osvojení na základě rozhodnutí vydaného ve Skotsku podle článku 18 Adoption Act z roku 1978 nebo na základě rozhodnutí vydaného v Severním Irsku podle článku 17 nebo 18 Adoption Order z roku 1987.¹⁰⁵

6.5 Preadopční péče

Povinným stádiem, které předchází vydání rozhodnutí o osvojení, je doba, po kterou musí osvojenec žít společně s budoucím osvojitelem. V případě, že je dítě umístěno do péče budoucích osvojitelů adopčním úřadem nebo se jedná o partnera rodiče osvojovaného dítěte a pokud podávají osvojitelé žádost jako pár, postačí, aby dítě žilo s jedním z osvojitelů po dobu deseti týdnů před podáním návrhu na osvojení.¹⁰⁶

¹⁰¹ Čl.47 odst.2 Children and Adoption Act z r.2002

¹⁰² Čl.47 odst.3, 7 Children and Adoption Act z r.2002

¹⁰³ Čl.47 odst.2 Children and Adoption Act z r.2002

¹⁰⁴ Čl.47 odst.4 Adoption and Children Act z r.2002

¹⁰⁵ Čl.47 odst.6 Adoption and Children Act z r.2002

¹⁰⁶ HER MAJESTY COURT SERVICE. *Adoption- a guide for court users*[online.].www.hmcourts-service.gov.uk.31.ledna2006.[cit. 17. března 2011].Dostupné na:<<http://www.hmcourts-service.gov.uk/infoabout/adoption/guide/before.htm>>

Pokud se jedná o partnera rodiče osvojovaného dítěte, postačí, aby dítě žilo s osvojitelem minimálně 6 měsíců před tím, než osvojitel podá návrh na osvojení dítěte. U osvojitelů, jimiž jsou pěstouni dítěte, se vyžaduje, aby tato doba trvala jeden rok před podáním návrhu. V jakýchkoliv jiných případech musí dítě žít s osvojitelem nejméně tři roky během pěti let přecházejících podání návrhu. Nedodržení stanovených lhůt nebrání, kromě případu partnera rodiče osvojence, podání návrhu na osvojení, pokud k tomu dá soud svolení. Soud nemůže vydat rozhodnutí o osvojení, jestliže neměl dostatečnou možnost se přesvědčit, že dítěti bylo zajištěno u budoucích osvojitelů rodinné zázemí. Informace o této skutečnosti mu zajistí adopční úřad, který dítě umístil u budoucích osvojitelů nebo v jiných případech místní úřad, v jehož územní působnosti se nachází domov dítěte.¹⁰⁷

Britská právní úprava vyžaduje, aby dítě žilo s osvojitelem po určitou dobu před tím, než osvojitel podá návrh na osvojení, zatímco v české právní úpravě se požaduje, aby tato péče proběhla před tím, než soud rozhodne o osvojení. Britská právní úprava klade více důraz na to, aby návrhy na osvojení byly podávány osobami, které se již s dítětem sžili a jsou pevně rozhodnuty dítě osvojit.

7.Souhlas rodiče osvojovaného dítěte v novém občanském zákoníku

V této kapitole bych se chtěla zaměřit na změny, které rekonstrukce v podobě nového občanského zákoníku přináší do oblasti souhlasu s osvojením. Srovnám tuto navrhovanou právní úpravu se stávající právní úpravou souhlasu s osvojením, jak je upravena v zákoně o rodině.

Navrhovaná právní úprava reaguje na skutečnost, že značný počet osvojení je tzv. osvojením nepravým(osvojení manželem rodiče dítěte) a dále na to, že osvojení dítěte

¹⁰⁷

Čl.42 Adoption and Children Act z r.2002

osobami odlišnými od rodičů není pouhou péčí, ale má za následek zásadní statusovou změnu. Právní úprava vychází ze zájmu dítěte, především z jeho zájmu na odpovídající péči. Za primární se považuje péče přirozených rodičů. Osvojení je koncipováno tak, aby rozhodnutí o něm bylo vyhrazeno pro případy, kdy dítě od svých přirozených rodičů již zcela nemůže nic očekávat. Zároveň mají být vzata náležitě v úvahu přání a názory dítěte, pokud je tak schopno uvažovat.¹⁰⁸

Souhlas přirozených rodičů se zásadně požaduje vždy. Pokud souhlas neudělují rodiče, kteří jsou naživu a jsou známí, jedná se o mimořádnou situaci. Rodič nevystupuje pouze jako zákonný zástupce dítěte, ale v první řadě jako osoba, která je s dítětem přirozeně spojená.

Právo dát souhlas k osvojení nenáleží do souboru tzv. rodičovské odpovědnosti ani do souboru tzv. rodičovských povinností a práv. Toto právo je samostatné a zásahy do rodičovských práv nemají na právo dát souhlas k osvojení vliv. Z tohoto pravidla sice existují výjimky jako např. zneužití rodičovských práv nebo jejich zanedbání či spáchání úmyslného trestného činu.¹⁰⁹

Kladem této úpravy je, že výslovně uvádí, jaká je povaha práva udělit souhlas s osvojením. V právní teorii na tuto otázku existují různé názory, což vyvolává nejistotu ohledně povahy tohoto práva. Navrhovaná právní úprava tuto nejistotu odstraní.

V návrhu nového občanského zákoníku je výslovně stanoveno, že souhlas musí splňovat obecné náležitosti právního jednání a že k podmínkám či časovému omezení se nepřihlíží. Souhlas se činí osobním prohlášením vůči soudu a má účinky od chvíle, kdy soud vezme obsah prohlášení na vědomí.¹¹⁰

Návrh nové právní úpravy odbourává možnost učinit souhlas před orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Lze to považovat za pozitivní krok, jelikož u soudu může být zajištěno náležité poučení rodiče před tím, než udělí souhlas k osvojení.

Byla také nově vymezena věková hranice pro nezletilého rodiče k udělení souhlasu k osvojení. Rodič, který nedosáhl věku šestnácti let, nemůže tento souhlas udělit. Rovněž je nezletilý rodič, který není plně svéprávný, omezen v tom, že může udělit souhlas k osvojení pouze ve vztahu k určitým osobám osvojitelů.¹¹¹

Návrh nového občanského zákoníku reaguje stanovením věkové hranice na požadavek, aby souhlas uděloval pouze rodič, který je schopen chápat následky svého souhlasu; tzn. dostatečně psychicky vyspělý. Je správné dovozovat, že pouhý fakt, že se osoba stane

¹⁰⁸ Důvodová zpráva k návrhu nového občanského zákoníku k §741-§745, s.180.

¹⁰⁹ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu nového občanského zákoníku k §756, s.184-185.

¹¹⁰ § 757 odst.1 Vládního návrhu nového občanského zákoníku

¹¹¹ §758 odst.1, §756 odst.2 Vládního návrhu nového občanského zákoníku

rodičem, nenasvědčuje nic o tom, zda je tato osoba dostatečně psychicky vyspělá k tak vážnému rozhodnutí o budoucnosti svého dítěte. Z tohoto důvodu je stanovení věkové hranice pozitivním krokem k tomu, aby psychicky nezralí rodiče neuváženě neudělovali souhlas k osvojení.

Matka osvojovaného dítěte může udělit souhlas až po 6 týdnech narození dítěte. Nově je stanoveno, že otec dítěte může dát souhlas i před uplynutím této doby, ale ne dříve než po narození dítěte.¹¹²

Toto nové řešení dle mého názoru lépe odpovídá účelu šesti týdenní lhůty, která má chránit matku dítěte v psychicky citlivém období po porodu. U otce dítěte tato potřeba nenastává, a proto zde není důvod tuto lhůtu aplikovat i na něj.

Před udělením či odmítnutím souhlasu musí být zjištěny všechny rozhodné skutečnosti týkající se osvojovaného dítěte a jeho rodiny, které by mohly mít vliv na rozhodnutí o osvojení. Zejména se zjistí, zda má osvojované dítě blízké příbuzné a zda ti mají zájem o dítě pečovat a vyslechne se i ten, v jehož péči se osvojované dítě právě nalézá.¹¹³

Novinky v právní úpravě se budou týkat též účinnosti uděleného souhlasu a také odvolání souhlasu. Pokud byl souhlas učiněn ve vztahu ke konkrétní osobě osvojitele, pozbude souhlas účinnosti, bude-li návrh na osvojení vzat zpět nebo zamítnut. Nedojde-li k osvojení do tří let ode dne, kdy byl souhlas udělen, pozbude souhlas taktéž účinnosti.¹¹⁴

Odvolat lze souhlas po dobu tří měsíců ode dne, kdy byl dán. Po tuto dobu je nutno vyčkat, neboť nemůžeme předem říci, zda souhlas nebude odvolán. Odvolání souhlasu musí splňovat stejné náležitosti jako při jeho udělení.¹¹⁵

Ve srovnání s dosavadní úpravou přináší tato navrhovaná úprava přesné vymezení okamžiku, do kterého je možné souhlas odvolat, což je přínosem pro stabilitu výchovného prostředí osvojence. Pokud by byl zachován stav, že by bylo možné souhlas odvolat až do právní moci rozhodnutí o osvojení a zároveň bylo proti tomuto rozhodnutí podáno odvolání, prodlužovala by se nežádoucí nejistota ohledně definitivnosti souhlasu a stále by hrozilo, že dítě může být vytrženo z prostředí, na které si již zvyklo. Dle mého názoru je tříměsíční lhůta postačující pro to, aby si rodič mohl uspořádat své osobní poměry a zvážit, zda se opět ujme péče o své dítě.

Otázkou je, nakolik bude narušena psychika dítěte, které si již po třech měsících zvyklo na nového rodiče. I když je třeba mít vždy na paměti především blaho dítěte, je nutné

¹¹² §760 odst.1 Vládního návrhu nového občanského zákoníku

¹¹³ § 765 odst.2 Vládního návrhu nového občanského zákoníku

¹¹⁴ §762-763 Vládního návrhu nového občanského zákoníku

¹¹⁵ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu nového občanského zákoníku k §764, s.188.

dát šanci i přirozenému rodiči. Pak je tato tříměsíční lhůta určitým kompromisem mezi právem přirozeného rodiče a zájmem dítěte na stabilním výchovném prostředí. Praxe ukáže, jak bude tento kompromis zdařilý.

Výjimečně lze souhlas k osvojení odvolat později, tj. po uplynutí výše zmíněné tříměsíční lhůty. V případech, kdy osvojované dítě nebylo předáno do péče osvojitele před osvojením nebo má-li být osvojované dítě na základě rozhodnutí soudu vydáno tím, komu bylo svěřeno do péče, protože je to v souladu se zájmy dítěte, aby bylo se svými rodiči, je možné souhlas odvolat i po uplynutí lhůty tří měsíců. Je třeba vyjít vstříc přirozenému rodiči dítěte, pokud požádá o svěřeni dítěte do své péče, soud by měl zvážit situaci a rozhodnout dle zájmu dítěte. Tento zájem je nutné zvažovat zejména tehdy, pokud se poměry rodiče po udělení souhlasu k osvojení zásadně změnily.¹¹⁶

Navrhovaná právní úprava lépe reaguje na společenskou realitu, kdy ne vždy se rodiči podaří si v tříměsíční lhůtě uspořádat své poměry, a proto by ve výjimečných případech soud měl učinit výjimku z této lhůty, zejména pokud tak vyžaduje zájem dítěte. Zároveň tato úprava dává šanci přirozenému rodiči začít opět pečovat o své dítě, pokud se jeho situace změní natolik, že pominou důvody, pro které se nemohl o dítě starat a kvůli nimž souhlasil s osvojením. Avšak pokud rodič požádá o svěřeni dítěte do své péče po uplynutí lhůty k odvolání souhlasu, soud by měl zvážit, zda je v zájmu dítěte, aby dítě bylo tomuto rodiči navráceno a tím vytrženo z prostředí, kde již zakotvilo. Soud by měl uvážit, zda navrácení dítěte rodiči nepřinese dítěti více negativního, než kdyby dítě zůstalo v péči osvojitelů.

Novým způsobem jsou vymezeny další důvody, kdy není třeba souhlas rodiče vyžadovat: a) pokud byl rodič zbaven rodičovské zodpovědnosti a zároveň i práva dát souhlas k osvojení, b) rodič není schopen projevit svou vůli nebo rozpoznat následky svého jednání nebo je ovládnout, c) zdržuje-li se na neznámém místě a toto místo se nepodaří zjistit. Pokud jsou tyto podmínky dány u obou rodičů, uděluje souhlas k osvojení poručník, kterého za tímto účelem ustanoví soud.¹¹⁷

Návrh nového občanského zákoníku zde zřetelně odděluje rodičovskou odpovědnost a právo udělit souhlas k osvojení, čímž vyjasňuje vztah těchto dvou institutů. Lze tedy říci, že jsou na sobě nezávislé, jelikož samotné zbavení rodičovské odpovědnosti nemá vliv na právo udělit souhlas k osvojení z důvodu. Je nutné osobu zbavit nejen rodičovské zodpovědnosti, ale i práva udělit souhlas k osvojení.¹¹⁸

¹¹⁶ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu nového občanského zákoníku k § 764, s.189.

¹¹⁷ § 765 odst.1 Vládního návrhu nového občanského zákoníku

¹¹⁸ § 765 odst.1 písm.a) Vládního návrhu nového občanského zákoníku

Další důvody, kdy není třeba souhlasu rodiče, jsou: a) rodič zjevně nemá o dítě zájem, b) rodič bezdůvodně odmítá dát souhlas k osvojení, c) rodiči se opakovaně nedaří doručit výzvu soudu, aby se k osvojení vyjádřil.¹¹⁹

Nově je definován zjevný nezájem. Jde o situaci, kdy rodič neprojevuje o dítě opravdový zájem, čímž trvale porušuje své rodičovské povinnosti. Nejde avšak o situace, kdy rodiči v projevení zájmu brání značná nouze a tíseň, kterou si nepřivodil sám a lze předpokládat, že rodič tento stav překoná. Nezájem je zjevný, pokud trvá alespoň tři měsíce od projevení posledního opravdového zájmu. Jedná se o případy, kdy rodič neprojevuje opravdový zájem o dítě a pro dítě by znamenalo zřejmou újmu, jestliže by k osvojení nedošlo. Dále se jedná o situace, kdy rodiče o dítě neprojevují žádný zájem, a takto trvale hrubě porušují své rodičovské povinnosti, a to v míře ohrožující fyzické nebo psychické nebo morální zdraví dítěte. Pokud svým chováním rodič neporušuje hrubě své povinnosti, musí být nejprve poučen orgánem sociálně-právní ochrany dětí o možných důsledcích svého chování. Pokud po dobu tří měsíců od tohoto poučení neprojeví rodič opravdový zájem, není třeba jeho souhlasu k osvojení. Pokud rodič opustil místo, kde se dříve zdržoval a zároveň nesdělil, kde se nyní zdržuje a orgán sociálně právní ochrany dětí nezjistil ani do tří měsíců místo, kde se rodič zdržuje, pak se poučení nevyžaduje. Tříměsíční lhůta běží vždy od prvního poučení, popřípadě od prvního úkonu, který lze označit za jednání směřující k zjištění adresy rodičů a neskončí dříve než ta šest měsíců po narození dítěte.¹²⁰

Navrhovaná právní úprava váže počátek běhu lhůty pro nezájem od projevení posledního opravdového zájmu, nikoli jak je tomu v dosavadní úpravě od narození dítěte. Čímž klade větší důraz na to, aby zájem, který rodič projevuje, byl opravdový, tj. rodič plnil nebo se snažil plnit své rodičovské povinnosti s tím, že chce mít dítě ve své péči. V případě, že tento projevený zájem není opravdový, pokračuje v běhu zákonná lhůta. Tato úprava reaguje na problém tzv. spekulativní zájmu o dítě, kdy rodič projevuje sice o dítě ojedinělý zájem, ale sleduje tím pouze, aby byl přerušen běh zákonné lhůty.

Návrh nového občanského zákoníku rozlišuje intenzitu porušení rodičovských povinností. Při jejich hrubém porušení, kdy je dítě ohroženo na zdraví či životě, je zřejmé, že rodič o dítě nejevuje žádný zájem a zákonodárci se jevílo zbytečné vyžadovat poučení takového rodiče, kterému musí být zřejmé, že jeho chování poškozuje zájmy dítěte. Naopak v případech, kdy dochází k mírnému porušení rodičovských povinností, zákonodárce vyžaduje pro počátek běhu zákonné lhůty poučení takového rodiče orgánem sociálně právní

¹¹⁹

§ 766 Vládního návrhu nového občanského zákoníku

¹²⁰

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu nového občanského zákoníku k §767-§768, s.189-190.

ochrany dětí. Reaguje se zde na případy, že rodiče mohou vlivem nepříznivé situace zanedbávat své povinnosti vůči svému dítěti a případné poučení o následcích jejich jednání, je může motivovat k snaze řešit svou situaci, třeba za pomoci sociálních pracovníků.

Dalším důvodem, kdy se nevyžaduje souhlas rodiče k osvojení, je situace, kdy rodič bezdůvodně odmítá souhlas k osvojení a je zřejmé, že o dítě řádně nepečuje a ani v budoucnosti pečovat nebude, nemůže nebo nechce. Pokud se prokáže, že bezdůvodné odmítání udělení souhlasu nelze ospravedlnit, zároveň tímto rodič zneužívá svá rodičovská práva a od první výzvy k vyjádření uplynulo šest měsíců, nebude jeho souhlasu k osvojení třeba.¹²¹

Tato navrhovaná právní úprava klade na soudy další nároky v tom, že budou muset posoudit, kdy je odmítání souhlasu bezdůvodné. Není zde upraveno, kdy nelze toto odmítání udělení souhlasu ospravedlnit, proto budou muset soudy každý případ posuzovat jednotlivě. Rozhodovací praxe vyšších soudů by měla vytvořit určitá vodítka pro výklad pojmu „bezdůvodné odmítání souhlasu“.

Nastaly-li okolnosti, kdy k osvojení není třeba souhlasu rodiče, nelze o osvojení kladně rozhodnout, pokud tu je někdo z blízkých příbuzných dítěte, který je ochoten a schopen o dítě pečovat a učiní v tomto smyslu návrh soudu. Jestliže se objeví takový ochotný příbuzný, který je zjevně schopen o dítě pečovat a takové řešení bude v zájmu dítěte, soud jeho návrhu na svěřeni do péče vyhoví.¹²²

Nově připravená právní úprava klade větší důraz na to, aby dítě bylo vychovááno osobami, se kterými je pokrevně spřízněno a byla dána přednost péči příbuzných, čímž je chráněno přirozená rodina dítěte. Osvojení tzv. cizími osobami by mělo být krajním řešením, pokud selže i širší biologická rodina dítěte.

Návrh nového občanského zákoníku se také zabývá důsledky udělení souhlasu k osvojení na rodičovskou zodpovědnost. Po uplynutí tří měsíců od udělení souhlasu k osvojení se pozastavuje výkon práv a povinností vyplývajících z rodičovské zodpovědnosti a soud ustanoví dítěti poručníkem orgán sociálně-právní ochrany dětí.¹²³

Můžeme vyzorovat posun od dosavadní právní úpravy, která výslovně neupravuje možnost ex lege pozastavit výkon rodičovských práv. Podle současné právní úpravy je k pozastavení výkonu rodičovské zodpovědnosti nutné rozhodnutí soudu. Nová úprava tímto krokem urychluje proces, v němž je třeba dítěti ustanovit zákonného zástupce v situaci, kdy je

¹²¹ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu nového občanského zákoníku k §766, s.190.

¹²² § 770 odst.1, 2 Vládního návrhu nového občanského zákoníku

¹²³ §773 odst.1 Vládního návrhu nového občanského zákoníku

jasné, že rodiče nebudou plnit své povinnosti a svým souhlasem k osvojení souhlasí se zrušením svého právního vztahu k dítěti.

8. Závěr

Současná právní úprava obsahuje některé sporné aspekty, které díky své nejednoznačnosti nabízí často protichůdné výklady. Také můžeme vyzorovat, že mezery v právní úpravě vyplňuje svým výkladem doktrína nebo judikatura, což může vést k nejistotě adresátů právních norem rodinného práva ohledně přesné náplně oprávnění a povinností v souvislosti s procesem osvojení nezletilého dítěte. Co se týče souhlasu rodiče osvojovaného dítěte je třeba vyřešit zejména otázky odvolatelnosti souhlasu, věkového limitu pro udělení souhlasu u nezletilého rodiče, sjednocení postupu při udělování souhlasu a jeho vztah k

rodičovské zodpovědnosti. V případě souhlasu osvojení by měla být posílena participační práva dítěte v souladu s Úmluvou o právech dětí a vyřešena otázka věkového limitu pro udělení souhlasu. Celkově v právní úpravě též chybí pevnější záruky, že osvojení bude opravdu náhradním řešením. Těmito nedostatky je poškozováno jak právo rodiče pečovat o své dítě, tak právo dítěte na péči svých biologických rodičů.

Prvním z kroků na cestě k zpřesnění, doplnění a modernizaci právní úpravy je Vládní návrh nového občanského zákoníku. Tento návrh přináší detailnější úpravu institutu osvojení. Pozitivním rysem návrhu je, že včleňuje poznatky z doktríny a judikatury, čímž naplňuje mezery právní úpravy a odstraňuje sporné výklady mnohdy nejednoznačných pojmů. Kladně můžeme hodnotit i fakt, že návrh odráží úpravu mezinárodních dokumentů zabývajících se ochranou práv dětí a podmínkami osvojení jako jsou Úmluva o právech dítěte a Evropská úmluva o osvojení. Avšak i v nově navrhované právní úpravě můžeme nalézt pojmy s nejednoznačným výkladem či instituty, jejichž použití je podmíněno zájmem dítěte. Zde bude úkolem soudů, aby při své rozhodovací činnosti sjednotily výklad těchto ustanovení. Zda návrh nového občanského zákoníku přináší pozitivní změny nelze s jistotou říci, neboť nevíme, jak bude nová právní úprava fungovat v praxi.

Seznam zdrojů

Monografie

DRÁPAL, Lubomír ,BUREŠ, Jaroslava kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za.Komentář.* 1.vydání. Praha:C.H.Beck, 2009, s. 1579.

HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo.* 3. vydání.Brno: Doplněk, 2006. s.398.

HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině; zákon o registrovaném partnerství; komentář.* 4. vydání. Praha:C.H.Beck, 2009. s.558.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. 4.vydání. Praha:Portál, 2007. s.143.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha:Portál, 2002. s 155.

NOVOTNÁ, Věra, PRŮŠOVÁ, Lenka. *K vybraným otázkám osvojování dětí*. Praha:Linde, 2004. s.159.

RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva:instituty rodinného práva*. 1. vydání. Praha:C.H.Beck, 1999.s.227.

VESELÁ, Renata a kol. *Rodina a rodinné právo*.Praha: Eurolex Bohemia, 2005. s 283.

Časopisy

FIALA, Josef, ŠVESTKA, Jiří. K některým otázkám osvojení jako formy náhradní rodiny. *Právník*, 1984, č.2, s.147-148.

HADERKA, Jiří.Případ Keegan versus Irsko. *Právní rozhledy*, 1995, č.8, s.312.

HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Anonymní a utajené mateřství v ČR- utopie nebo realita?. *Právní rozhledy*, 2005, č.2, s.54.

KODRIKOVÁ, Zuzana. Co prokazuje zápis otce do matriky?. *Právo a rodina*, 2007, č.2, s.19.

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Kauza tzv. právně volného dítěte. *Právní rozhledy*, 2004, č.2, s.53.

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Souhlas k osvojení,přímý i blanketový,jako právní úkon směřující k změně statusu dítěte. *Správní právo*, 2003, č.2, s.309-310.

NOVÁ, Hana. Úmluva o právech dítěte a problémy její aplikace v ČR. *Právo a rodina*, 2001, č.9, s.13.

NOVOTNÁ,Věra. Nalezené děti a možnosti řešení jejich právního postavení. *Právo a rodina*, 2010, č.7, s.2.

NOVOTNÁ,Věra, HOVORKA, Daniel. Úprava výchovy dítěte odloženého do baby boxu a dítěte narozeného v režimu tzv. utajeného porodu, *Právo a rodina*, 2009, č.7, s.3.

NOVOTNÁ,Věra, HOVORKA, Daniel. Úprava výchovy dítěte odloženého do baby boxu a dítěte narozeného v režimu tzv. utajeného porodu(2). *Právo a rodina*, 2009, č.8, s.5-6.

ZUKLÍNOVÁ,Michaela. Několik poznámek k právním otázkám okolo tzv. baby-schránek. *Právní rozhledy*, 2005, č.7, s.251.

Judikatura

Nález Ústavního soudu ze dne 28.3.1995, sp.zn.Pl.ÚS 20/94

Nález Ústavního soudu ze dne 5.11.1996, sp.zn. Pl. ÚS 6/96

Nález Ústavního soudu ze dne 28.1.2004, sp. zn. I.ÚS 669/02

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne, sp.zn. R 6/1987

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24.11.2005 , sp.zn. 30 Cdo 415/2005

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 7.12.2006, spn.zn. 30 Cdo 2787/2006

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20.11.2009, sp.zn.30 Cdo 4096/2009

Zahraniční monografie

BAINHAM, Andrew.*Children- the modern law; second edition.* Bristol:Family law, 1998.s.627.

HALE, Brenda, PEARL, David a kol. *The Family, Law and Society; cases and materials.* Oxford:Oxford University Press, 2009. s. 666.

Právní předpisy a mezinárodní smlouvy

zákon č.2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů

zákon č.40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

zákon č.115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, ve znění pozdějších předpisů

zákon č.94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

zákon č.359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

zákon č.301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení, ve znění pozdějších předpisů

Evropská úmluva o osvojení, č.132/2002 S.m.s.

Úmluva o právech dítěte, č.104/1991 Sb.

Children and Adoption Act 2002

Marriage Act 1949

Internetové zdroje

Návrh nového občanského zákoníku [online].2008.[cit. 17.března 2011].Dostupné na:<

http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Navrh%20obcanskeho%20zakoniku_ver_2010.pdf>

Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku [online].2008.[cit.

17.března2011].Dostupné na:< http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova%20zprava%20OZ_ver_2010.pdf >

HER MAJESTY COURT SERVICE. *Adoption- a guide for court users*[online].2006.[cit. 17.března 2010].Dostupné na:< <http://www.hmcourts-service.gov.uk/infoabout/adoption/guide/before.htm> >

Shrnutí/ Summary

Cílem této práce bylo zhodnotit současnou právní úpravu souhlasu rodiče osvojovaného dítěte a vyjádřit se ke změnám, které do této oblasti přináší Vládní návrh nového občanského zákoníku. Nejprve jsem se obecně zabývala pojmem osvojení a jeho jednotlivými typy. Poté jsem se podrobněji věnovala podmínkám pro osvojení týkajícím se osvojitele a podmínkám vztahujícím se k osvojení. Následně jsem blíže pojednala o souhlasu rodiče osvojovaného dítěte. Zaměřila jsem se na povahu tohoto souhlasu a na podmínky pro jeho udělení a odvolání. Uvedla jsem případy, kdy není souhlas rodiče s osvojením vyžadován. Také jsem se zabývala udělením souhlasu s osvojením v případech dětí

odložených do baby-boxů a v případech porodů s utajením totožnosti matky. Vymezila jsem řízení související se souhlasem k osvojení. Zmínila jsem i aktuální problematiku osvojení bez souhlasu a vědomí jednoho z rodičů. Provedla jsem srovnání podmínek pro osvojení v české právní úpravě s podmínkami pro osvojení zakotvenými v právní úpravě Velké Británie. Popsala jsem úpravu souhlasu rodiče osvojovaného dítěte tak, jak je stanovena ve Vládním návrhu nového občanského zákoníku. Srovnala jsem tato ustanovení se současnou právní úpravou. Na závěr jsem zhodnotila současnou právní úpravu osvojení a úpravu ve Vládním návrhu nového občanského zákoníku.

The aim of this thesis was to review the current legislation of the parental consent to adoption and express the changes in this area, which brings the government bill of the new Civil Code. First, I have generally dealt with the concept of adoption and its various types. Then I concerned with the conditions for adoption relating to the adoptive parents and the conditions relating to the adoptee in more detail. Consequently, I mentioned the issue of the parental consent to adoption. I focused on the nature of consent and the conditions for granting and revocation of the consent. I mentioned cases when the parental consent is not required. I also dealt with the granting of the consent to adoption in the cases of children abandoned in baby boxes and in the cases of anonymous births. I defined the proceedings relating to the consent to adoption. I mentioned the current issue of the adoption without the consent and knowledge of one of the parents. Then I compared the conditions for adoption in the Czech legislation with the conditions for adoption enshrined in the legislation of Great Britain. I described the parental consent to adoption as defined in the government bill of the new Civil Code. I compared those provisions with the current legislation. In a conclusion I assessed the current adoption legislation and the government bill of the new Civil Code.

Klíčová slova/ Keywords

osvojení, osvojitel, osvojenec, podmínky osvojení, souhlas s osvojením, anonymní porody, děti odložené do baby boxů, úprava osvojení ve Velké Británii, osvojení v návrhu nového občanského zákoníku, rodinné právo

adoption, adoptive father, adoptive child, conditions to adoption, consent to adoption, anonymous births, abandoned children in baby boxes, regulation of adoption in the Great Britain, adoption in the goverment bill of the new Civile Code, family law

